

TENDENCAT E REJA TË MIGRIMIT POTENCIAL NGA SHQIPËRIA

Ilir Gëdeshi dhe Russell King

TENDENCAT E REJA TË MIGRIMIT POTENCIAL NGA SHQIPËRIA

Ilir Gëdeshi dhe Russell King

Tiranë, Dhjetor 2018

Botues: Friedrich-Ebert-Stiftung
Office Tirana
Rr. Abdi Toptani
Torre Drin, Kati i 3-të
Kutia Postare 1418
Tiranë, ALBANIA

Autorë: Ilir Gëdeshi dhe Russell King

Opinionet, gjetjet, konkluzionet dhe rekomandimet e shprehura në këtë botim janë të autorit dhe nuk reflektojnë domosdoshmërisht ato të Fondacionit Friedrich-Ebert.

Publikimet e Fondacionit Friedrich Ebert nuk mund të përdoren për arsye komerciale pa miratim me shkrim.

Përmbajtja

Shkurtime	9
Falënderime	11
1. Hyrje	13
1.1 <i>Çfarë është migrimi potencial dhe si mund të matet?</i>	15
1.2 <i>Vështrim i përgjithshëm mbi raportin</i>	20
2. Sfondi i migrimit shqiptar	21
3. Migrimi, zhvillimi dhe nënzhvillimi: lidhje teorike	26
4. Metodologjia	30
5. Rezultatet e anketës: 2018 krahasuar me 2007	33
5.1. <i>Sa i madh është migrimi potencial?</i>	34
5.2. <i>Cilët kanë më shumë gjasa të migrojnë potencialisht?</i>	39
- <i>Karakteristikat demografike</i>	40
- <i>Arsimimi</i>	42
- <i>Statusi në tregun e punës</i>	46
- <i>Të ardhurat</i>	48
- <i>Prirjet rajonale</i>	50
- <i>Vendim i familjes</i>	50
5.3. <i>Për ku?</i>	51
5.4. <i>Arsyet e dëshirës për të migruar</i>	60
5.5. <i>Nën-kampioni i migrantëve të rikthyer</i>	64
6. Përfundime dhe rekomandime	77
Bibliografia	83

Listë e grafikëve

- Grafik 1. Migrimi potencial sipas moshës (në %)
- Grafik 2. Migrimi potencial dhe mosha (18-40 vjeç)
- Grafik 3. Migrimi potencial për grupmoshën 18–40 vjeç në 2007 dhe 2018
- Grafik 4. Ndërlidhja midis migrimit potencial dhe nivelit të arsimimit në 2007 dhe 2018
- Grafik 5. Statusi i punësimit dhe synimi për të migruar
- Grafik 6. Ndërlidhja midis migrimit potencial dhe të ardhurave të familjes
- Grafik 7. Migrimi potencial dhe gjendja financiare e familjes (2007)
- Grafik 8. Migrimi potencial sipas prefekturave në Shqipëri (në %)
- Grafik 9. Vendet më të dëshiruara si vende destinacioni
- Grafik 10. Arsyet kryesore për përzgjedhjen e vendit të destinacionit
- Grafik 11. Arsyet kryesore për përzgjedhjen e vendit të migrimit potencial
- Grafik 12. Shkaqet e migrimit potencial
- Grafik 13. Faktori kryesor për emigrimin nga Shqipëria
- Grafik 14. Vendet kryesore nga janë kthyer migrantët afat-gjatë shqiptarë (në %)
- Grafik 15. Rikthimi i migrantëve në përgjithësi si dhe sipas vendeve, sipas vitit të rikthimit
- Grafik 16. Kohëzgjatja e qëndrimit në vite e të rikthyerve në vendin pritës

Listë e tabelave

- Tabela 1. Niveli i besimit që popullsia dhe migrantët potencialë kanë tek ... (në %)
- Tabela 2. Migrantët potencialë sipas periudhës që synojnë të migrojnë (në %)
- Tabela 3. Gjendja civile e migrantëve potencialë, sipas gjinisë (në %)
- Tabela 4. Migrimi potencial dhe niveli më i lartë arsimor që kanë përfunduar, 2018 dhe 2007
- Tabela 5. Dëshira për trajnim dhe lloji i trajnimit në 2018 dhe në 2007 (në %)
- Tabela 6. Migrimi potencial sipas sektorit ekonomik dhe profesionit (në %)
- Tabela 7. Vendimi për të migruar (në %)
- Tabela 8. Vendet më të dëshiruara për të migruar, 2018 krahasuar me 2007
- Tabela 9. Të ardhurat, kursimet dhe dërgesat e familjeve migrante shqiptare
- Tabela 10. Arsyet e përzgjedhjes së vendit të destinacionit nga migrantët potencialë (në %)
- Tabela 11. Arsyet kryesore për migrimin nga Shqipëria (në %)
- Tabela 12. Arsyet kryesore për kthimin në Shqipëri
- Tabela 13. Grupet e të rikthyerve sipas arsyeve kryesore
- Tabela 14. Dëshira për të migruar te të rikthyerit dhe te ata që nuk kanë migruar më parë (në %)
- Tabela 15. Arsyet kryesore për të migruar nga Shqipëria (në %)
- Tabela 16. Krahasim i të rikthyerve me ata që nuk kanë migruar më parë, sipas statusit në tregun e punës dhe dëshirës për të migruar (18–40 vjeç)

Shkurtime

BB	Banka Botërore
BE	Bashkimi European
BSH	Banka e Shqipërisë
ETF	Fondacioni European i Trajnimeve
EVS	Studimi i Vlerave Europiane
FES	Fondacioni Friedrich-Ebert Stiftung
PBB	Prodhimi i Brendshëm Bruto
IFAD	Fondi Ndërkombëtar për Zhvillimin e Bujqësisë
INSTAT	Instituti i Statistikave
ONM	Organizata Ndërkombëtare për Migracionin
PSU	Njësitë Parësore të Kampionimit
OECD	Organizata e Kooperimit dhe Zhvillimit Ekonomik
MB	Mbretëria e Bashkuar
PNUD	Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillimin
QSES	Qendra e Studimeve Ekonomike dhe Shoqërore
SHBA	Shtetet e Bashkuara të Amerikës
UNESCO	Organizata e Kombeve të Bashkuara për Edukim, Shkencë dhe Kulturë

Falënderime

Falënderime të singerta u shkojnë shumë personave që ndihmuan në realizimin e këtij studimi. Në rradhë të parë, falënderimet tona shkojnë për qindra persona që na kushtuan kohën dhe vëmendjen e tyre gjatë procesit të anketimit dhe intervistimit. Ne shpresojmë se ky studim do të kontribuojë në përmirësimin e jetës së tyre si dhe në forcimin e zhvillimit ekonomik e social të vendit.

Gjithashtu, i shprehim mirënjohjen tonë Fondacionit Friedrich-Ebert Stiftung (FES) në Shqipëri për mbështetjen financiare dhe bashkëpunimin për realizimin e këtij studimi. Dëshirojmë të falënderojmë znj. Mariola Qesaraku, Oficere Programi pranë Friedrich-Ebert Stiftung (FES) për mbështetjen e pakursyer dhe komentet e vlefshme gjatë fazave të ndryshme të realizimit të studimit. Gjatë gjithë fazave të studimit, kemi mësuar dhe përfituar shumë nga takime, diskutime dhe komente prej shumë ekspertësh dhe zyrtarësh të ndryshëm në institucione të qeverisjes vendore dhe asaj qendrore, në universitete dhe institute të kërkimit shkencor, si dhe në organizata ndërkombëtare. Një falënderim i veçantë është për z. Pandeli Majko, Ministër Shteti për Diasporën, i cili mori pjesë në tryezën e rrumbullakët me temë: ‘Tendencat e reja të migrimit potencial nga Shqipëria’ të organizuar më 19 tetor 2018, ku u prezantuan gjetjet e studimit dhe u zhvilluan diskutime mbi to. I jemi shumë mirënjohës z. Genc Pjetri, koordinator projekti në Organizatën Ndërkombëtare të Migracionit (ONM) në Shqipëri, për sugjerimet e tij shumë të dobishme për anketën për migrimin potencial.

Falënderime të veçanta shprehim edhe për znj. Delina Ibrahimaj,

Drejtoresha e Përgjithshme e Institutit të Statistikave (INSTAT) dhe për ekipin e ekspertëve të këtij institucioni, të cilët ndihmuan në hartimin e metodologjisë.

Gjithashtu, i jemi shumë mirënjohës ekipit që bashkëpunoi me Qendrën e Studimeve Ekonomike dhe Shoqërore në realizimin e këtij studimi: Ardiana Paça, Artan Gjollësja, Bekim Reçi, Dajana Zeqo, Denisa Bogdani, Ejona Danaj, Elisabeta Shatri, Florida Leci, Helena Shoraj, Ramona Buci dhe Sidorela Brahaj. Ata mblodhën të dhëna sasiore dhe cilësore, pa të cilat ky studim nuk mund të realizohej. Falënderojmë znj. Stela Suloti për punën e saj të palodhur me ekipin e punës në terren. Bazat e të dhënave dhe zbardhjet e intervistave u bënë të mundura falë ndihmesës së znj. Nadire Xhaxho dhe znj. Anita Zeqo. Dëshirojmë të shprehim falënderimet tona edhe për z. Gentjan Suli dhe znj. Etleva Pushi, për përkthimin dhe editimin e studimit në gjuhën angleze si dhe për sugjerimet e vlefshme që dhanë. Falënderojmë me mirënjohje Jenny Money dhe Samantha Wannop për ndihmën dhe kontributin e vyer profesional për editimin dhe formatimin e studimit si dhe ndihmën e tyre të pakursyer në sistemin e bibliografisë së pasur që u përdor për këtë studim.

Autorët

1. Hyrje

Nga këndvështrimi i studiuesve të migrimit, Shqipëria është një laborator i mrekullueshëm për studimin e migrimit në trajtat e tij të shumëllojshme - ndërkombëtar, i brendshëm, rikthimi, etj.¹ Gjithashtu, Shqipëria është një vend që pasqyron më së miri marrëdhënien midis migrimit dhe zhvillimit. Nga njëra anë, është e qartë se emigrimi ka qenë një element madhor për tranzicionin e vendit drejt një ekonomie dhe shoqërie më ‘moderne’. Në nivelin makro, dërgesat e emigrantëve kanë dhënë një kontribut thelbësor në strukturën e PBB-së së vendit që nga fillimi i viteve 1990-të. Ndërkohë, në nivelin mikro ato kanë dhënë mbështetje domethënëse për mbijetesën dhe përparimin e qindra mijëra familjeve shqiptare.² Nga ana tjetër, migrimi ka qenë në atë shkallë që ka sjellë një zhbalancim të popullsisë së Shqipërisë, duke e lënë vendin të ndarë midis polit të urbanizuar në mënyrë kaotike të rajonit të Tiranës dhe shpopullimit të zonave malore e kodrinore rurale në veri, jug dhe brendësi të vendit.

1. Kjo pikë është trajtuar nga disa autorë, p.sh. **Barjaba K., King R.** (2005) Introducing and theorising migration, in: **King R., Mai N., Schwandner-Sievers S.** (eds) *The New Albanian Migration*. Brighton: Sussex Academic Press, 1–28; **King R.** (2005) Albania as a laboratory for the study of migration and development, *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 7(2): 133–155; **Carletto G., Davis B., Stampini M., Zezza A.** (2006) A country on the move: international migration in post-communist Albania, *International Migration Review*, 40(4): 767–785.

2. **Shih De Soto H., Gordon P., Gëdeshi I., Sinoimeri Z.** (2002) *Poverty in Albania: A Qualitative Assessment*. Washington DC: World Bank Technical Paper No. 520; **de Zwager N., Gëdeshi I., Gërmenji E., Nikas C.** (2005) *Competing for Remittances*. Tiranë: International Organization for Migration; **Vullnetari J., King R.** (2011) *Remittances, Gender and Development: Albania's Society and Economy in Transition*. Londër: I.B. Tauris.

Ndërveprimet e shumëfishta të disa variablave të popullsisë dhe migrimit shkaktojnë një shqetësim të përgjithshëm për të ardhmen demografike dhe ekonomike të Shqipërisë. Së pari, shkalla e emigrimit pas vitit 1990, në raport me popullsinë shqiptare, ka qenë më e larta në Evropë dhe një nga më të lartat në botë. Sipas të dhënave të Bankës Botërore, brenda dy dekadave, pra deri në vitin 2010, vendi prodhoi një ‘stok’ prej 1,438,300 emigrantësh, të barabartë me 45.4% të popullsisë rezidente në Shqipëri.³ Së dyti, fluksi i migrantëve të kthyer ka qenë i kufizuar, i nxitur vetëm nga kriza ekonomike në Greqi, dhe (më pak) në Itali, të cilat janë dy vendet kryesore pritëse të migrantëve shqiptarë. Së treti, shkalla dhe selektiviteti demografik i flukseve dalëse (kryesisht i të rinjve që janë larguar) ka larguar një pjesë të grupmoshave aktive në aspektin riprodhues, dhe fertiliteti i tyre është transferuar jashtë, ku u lindin edhe fëmijët. Shoqëruar me një rënie të normës totale të fertilitetit (numri mesatar i fëmijëve të lindur për grua në moshë riprodhuese) nën nivelin 2.1 për zëvendësimin e popullsisë, kjo do të thotë një zvoglim në terma absolute të popullsisë shqiptare, duke kërcënuar kështu të ardhmen demografike të vendit në afat të gjatë.

Së katërti, migrimi potencial, fokusi kryesor i këtij raporti, mbetet i lartë. Kjo do të thotë se një përqindje domethënëse e popullsisë shqiptare që jeton brenda vendit do të dëshironte, ose synon, që të emigrojë në të ardhmen. Prandaj, në Shqipëri, ashtu si në shumë vende të Evropës Qendrore dhe Lindore, gjatë periudhës post-socialiste, kemi vërejtur një përzierje demografike toksike me emigracion të lartë, kthime në nivele të ulëta, migrim potencial në të ardhmen në nivele të larta, si dhe norma të ulëta dhe në rënie të lindjeve. Në nivel agregat, Shqipëria tregon pak shenja, pas pothuajse tri dekadash të emigracionit në shkallë të gjerë, për të shënuar kalimin e ciklit të migrimit nga një vend me emigracion

3. **World Bank** (2011) *Migration and Remittances Factbook*. Washington DC: World Bank, f. 54.

neto në një vend me imigracion neto.⁴ Ndërkohë, brenda Shqipërisë, për shkak të dinamikave ndërvepruese të migrimit ndërkombëtar dhe atij të brendshëm, mund të vërejmë edhe një lloj tkurrjeje të popullsisë. Vihet re një zbrazje e zonave rurale periferike në brendësi të vendit, që zënë pjesën më të madhe të Shqipërisë ku mbizotëron terreni kodrinor e malor.

1.1 Çfarë është migrimi potencial dhe si mund të matet?

Nocioni i migrimit potencial nuk është i rrënjësuar mirë ose i diskutuar gjerësisht në literaturën për migrimin.⁵ Gjithsesi, ky nocion referohet në raste sporadike në literaturën shkencore si dhe në debatet e kohëve të fundit mbi tendencat dhe politikat e migrimit.⁶ Sipas Organizatës Ndërkombëtare për Migracionin (ONM), migrimi potencial është ‘numri absolut i personave në moshë madhore që planifikojnë apo përgatiten të migrojnë... në raport me numrin e popullsisë në vendin përkatës’.⁷ Duke e përmbledhur dhe vlerësuar literaturën ekzistuese, ndonëse të shpërndarë, mbi migrimin potencial, ne gjejmë se ai

4. Kështu, Shqipëria do të duhet të ndjekë shembullin e disa vendeve të tjera të Evropës Jugore, si Italia, Greqia dhe Spanja, të cilat përjetuan një ‘kthesë në kahun e migracionit’ gjatë viteve 1970-të dhe 1980-të, nga emigracioni masiv më parë në imigracion masiv më pas. Shih **King R., Fielding A. J., Black R.** (1997) The international migration turnaround in Southern Europe, te: **King R., Black R.** (eds) *Southern Europe and the New Immigrations*. Brighton: Sussex Academic Press, 1–25.

5. Tekstet më standarde mbi migrimin nuk e trajtojnë migrimin potencial, dhe ky nocion nuk është një titull kapitulli, një nëntitull apo një zë në indekse.

6. Shihni, për shembull, **Elitok S.P.** (2010) *Estimating the Potential Migration from Turkey to the European Union: A Literature Survey*. Hamburg: Hamburg Institute for International Economics Policy Paper, 3–11; **Lovo S.** (2014) Potential migration and subjective well-being in Europe, *IZA Journal of Migration*, 3(1): 24.

7. **Lazcko F., Tjaden J., Auer D.** (2017) *Measuring Global Migration Potential, 2010–2015*. Berlin: Global Migration Data Analysis Centre, Data Briefing Series 9, f. 1.

mund të konceptohet, përlllogaritet apo parashikohet në dy mënyra kryesore: statistikisht, mbështetur në ‘makrologjikën’ e parametrave ekonomikë dhe demografikë (ku fraza shpesh përmbysset e shprehet si ‘potenciali i migrimit’); ose nëpërmjet anketimeve që u bëjnë pyetje të anketuarve në lidhje me synimet, dëshirat, planet dhe përgatitjet e tyre për migrim në të ardhmen.

Në rastin e parë, migrimi potencial shpesh parashikohet me anë të modeleve të tipit të gravitetit që mbështeten te variablat makroekonomike, të tilla si diferencat dhe kurba të ardhura/paga: sa më e madhe të jetë diferenca ose sa më e pjerrët të jetë kurba në hapësirë, aq më i lartë është vëllimi i migrimit të pritshëm, i cili rrjedh nga rajonet ose vendet me paga të ulëta dhe papunësi të lartë drejt destinacioneve me paga të larta dhe papunësi të ulët.⁸ Për diferencimin demografik, mund të përdoret një kuadër i ngjashëm neoklasik, i cili merr në konsideratë dendësinë e popullsisë, rritjen e popullsisë dhe, në mënyrë më specifike, normat e rritjes (ose të rënies) së forcës së punës në moshë aktive. Për një vend ose një rajon me një parashikim për rënie në grupmoshat e popullsisë në moshë pune mund të thuhet se ka një potencial të lartë imigrimi, ndërsa për ato me një parashikim për rritje të shpejtë të popullsisë në moshë pune mund të thuhet se kanë një potencial të lartë emigrimi. Këto suficite dhe deficite të diferencuara gjeografike në ofertën dhe kërkesën për punë mund të klasifikohen më tej në lidhje me nivelet specifike të arsimimit/aftësive dhe të sektorëve profesionalë - që nga, për shembull, profesionistët e mjekësisë (në mungesë në shumë vende të pasura) deri te punonjësit sezonalë në bujqësi (ku shpesh nuk përmbushen nevojat nga oferta e brendshme e punës në një vend me ekonomi të zhvilluar).

Duke argumentuar në nivelin makrologjik, migrimi potencial mund të shihet dhe brenda një kuadri të variablave strukturore më

8. Boyle P., Halfacree K., Robinson V. (1998) *Exploring Contemporary Migration*. London: Longman, 46–50.

të varura nga koha, të tilla si rëniet në veprimtarinë ekonomike, paqëndrueshmëria politike apo brishtësia mjedisore. Për këtë arsye, një krizë ekonomike, e tillë si ajo që preku Greqinë nga viti 2008 deri në fillim të viteve 2010-të (dhe që, deri diku, ende vazhdon) do të kishte disa ndikime në lidhje me tendencat e migrimit potencial: një rritje e re në emigrimin e shtetasve grekë, një ulje në fluksin e imigrantëve (p.sh. nga Shqipëria), dhe një rritje të kthimit të migrantëve (p.sh. nga Greqia në Shqipëri). Mund të parashikohen edhe flukse të tjera: një ulje në kthimin e migrantëve grekë nga jashtë, dhe fluksi relativisht pak i hulumtuar i ri-migrimit në një vend të tretë, ku (për shembull) migrantët shqiptarë të prekur nga kriza në Greqi, në vend që të kthehen në Shqipëri, çka mund të mos jetë një propozim tërheqës për ta, vijnë migrimin në një vend të tretë ku mund të gjejnë mundësi më të mira ekonomike, si për shembull në Gjermani apo në Mbretërinë e Bashkuar.⁹

Duke kaluar te mënyra e dytë e të kuptuarit dhe konkretizuarit të konceptit të migrimit potencial, duke pyetur njerëzit në lidhje me synimet e tyre, nëpërmjet vrojtimit të drejtpërdrejtë (anketa, intervista, etj), ne frymëzohemi nga një kërkim i kohëve të fundit i realizuar nga Gallup dhe IOM,¹⁰ dhe përgatisim vrojtimin tonë. Në veçanti në rastin e vrojtimit me anë të anketave që kanë pyetje të parapërcaktuara dhe standarde, janë dy vendime me rëndësi kritike që duhet të merren në lidhje me formulimin e pyetjeve; këto vendime marrin rëndësi në veçanti nëse planifikohet kërkim krahasues, me vende të ndryshme apo në shtrirje në kohë. Së pari,

9. **Karamoschou C.** (2018) *The Albanian Second Migration: Albanians Fleeing the Greek Crisis and Onward Migrating to the UK*. Brighton: University of Sussex, Sussex Centre for Migration Research Working Paper No. 93.

10. **Lazcko F., Tjaden J., Auer D.** (2017) *Measuring Global Migration Potential, 2010–2015*. Berlin: Global Migration Data Analysis Centre, Data Briefing Series No. 9, p. 1.; see also **Esipova N., Ray J., Srinivasan R.** (2011) *The World's Potential Migrants: Who Are They, Where They Want to Go, and Why it Matters*. Washington DC: Gallup.

dhe më e rëndësishmja, është mënyra se si formulohet pyetja, p.sh. në referim të dëshirës, synimit, planit apo përgatitjeve. Ka dallime të qarta, edhe nëse janë nuanca, në kuptimin që i vishet shembujve të mëposhtëm, në lidhje me mënyrën si paraqitet pyetja:

- Do të donit të migronit në të ardhmen?
- A keni synime të migroni?
- A keni bërë plane për të migruar?

Këto dallime, relativisht të qarta në gjuhën angleze, mund të kompromentohen nëse pyetjet e anketës përkthehen në gjuhë të tjera në një studim krahasues.

Aspekti i dytë është kuadri kohor në të cilën dëshirat, synimet, ose planet për migrim specifikohen – brenda vitit të ardhshëm, ose, le të themi, në 5 apo 10 vjet. Horizonte kohore të ndryshme mund të faktorizohen në të njëjtën pyetje.

Duke marrë shembullin e anketimeve të IOM/Gallup për migrimin potencial, këto shtrojnë tri pyetje kryesore, përkatësisht në lidhje me dëshirën, planet dhe përgatitjet për të migruar. Këto janë formuluar si më poshtë:¹¹

- Në mënyrë ideale, nëse do ta kishit mundësinë, a do t'ju pëlqente që të shpërnguleshit përfundimisht në një vend tjetër, apo do të parapëlqenit të vazhdoni të jetonit në këtë vend?

Për ata që kanë shprehur dëshirë për të emigruar:

- A planifikoni të shpërnguleni përfundimisht në një vend tjetër, ose jo?

Përsëri, për ata që i janë përgjigjur pozitivisht pyetjes së mësipërme:

11. **Lazcko F., Tjaden J., Auer D.** (2017) *Measuring Global Migration Potential, 2010–2015*. Berlin: Global Migration Data Analysis Centre, Data Briefing Series 9, f. 1.

- A keni bërë përgatitje për këtë shpërngulje?

‘Përgatitje’ do të thotë aplikim për vizë, kursim i parave për udhëtimin dhe (sipas rastit) mësimi i gjuhës së vendit të synuar.

Ndërkohë që anketat për migrimin potencial mund të japin disa tregues për flukset e ardhshme apo aktuale të migrimit, lidhja mund të jetë shumë jodomehënëse për shkak të dallimit thelbësor midis dëshirës apo aspiratës për të migruar dhe mundësisë e aftësisë për ta bërë këtë gjë.¹² Rezultatet nga të dhënat e anketës së IOM/Gallup organizuar për 160 vende për periudhën 2010 - 2015 e tregojnë qartësisht këtë mungesë të lidhjes. Ndërsa mbi 700 milionë njerëz anembanë botës shprehin një dëshirë të përgjithshme për të migruar në një vend tjetër, më pak se 10% e tyre (66 milionë) planifikojnë në të vërtetë që të migrojnë në 12 muajt e ardhshëm, dhe nga këta, vetëm një në tre (23 milionë) thonë se po ndërmarrin hapa aktive përgatitore për ta realizuar këtë plan - kjo përfaqëson vetëm 0.4% të popullsisë së botës në moshë madhore.¹³ Në rang botëror, ata që planifikojnë dhe përgatiten për të migruar ka më shumë gjasë të jenë meshkuj, të rinj, të pamartuar, që jetojnë në zona urbane, dhe zotërojnë të paktën arsimin e mesëm.¹⁴

Studime të tjera nga zona gjeografike më specifike të botës japin nuanca të këtyre gjetjeve globale të paraqitura më lart. Duke përdorur sërish të dhënat e Gallup World Poll, por tashmë vetëm për Evropën, Lovo¹⁵ tregon se, më shumë se sa me të ardhurat për frymë

12. Shihni **Carling J.** (2002) Migration in the age of involuntary immobility: theoretical reflections and Cape Verdean experiences, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 28(1): 5–42.

13. **Lazcko F., Tjaden J., Auer D.** (2017) *Measuring Global Migration Potential, 2010–2015*. Berlin: Global Migration Data Analysis Centre, Data Briefing Series 9, f. 1.

14. *Po aty.*

15. **Lovo S.** (2014) Potential migration and subjective well-being in Europe, *IZA Journal of Migration*, 3(1): 24.

apo me punësimin/papunësinë, migrimi potencial është i lidhur më ngushtazi me mirëqënien subjektive të të anketuarve. Ata me një nivel më të ulët të mirëqënies subjektive ka më shumë të ngjarë të duan të migrojnë, dhe vendi i dëshiruar i destinacionit për migrim përzgjidhet në lidhje me cilësinë e perceptuar të jetës për atë vend. Në një studim për Amerikën Latine, migrantët potencialë me gjasë ishin ‘arritës të frustruar’ - dmth të anketuar të cilët kishin sukses të lartë objektiv, por nivel të ulët kënaqësie për jetën e tyre.¹⁶ Edhe studimi i Elitok-ut për migrimin potencial nga Turqia drejt Evropës argumenton në mënyrë të ngjashme një kalim të theksit nga faktorë parashikues ekonomik mbi baza krejtësisht e vetëm sasiore, te aspekte më cilësore të planifikimit për migrim.¹⁷

1.2 Vështrim i përgjithshëm mbi raportin

Në vazhdim, studimi është organizuar si vijon. Pjesët 2, 3 dhe 4 kontribuojnë më tej në përcaktimin e kontekstit aktual. Ata paraqesin, përkatësisht, hollësi të mëtejshme mbi dinamikat e ndryshimit të migrimit shqiptar, hipotezat mbi lidhjet midis migrimit dhe zhvillimit në kontekstin shqiptar, dhe metodologjinë e anketimit, që përbën boshtin kryesor empirik të këtij raporti - një anketë e zhvilluar ballë për ballë me 1,421 familje shpërndarë në rajone të ndryshme të vendit gjatë vitit 2018. Pjesa 5, më e gjata e studimit, paraqet rezultatet e anketës dhe përfshin një krahasim midis gjetjeve të një ankete të ngjashme të zhvilluar rreth një dekadë më parë. Për përcaktimin e rezultateve të studimit, u trajtuan pyetjet kryesore si më poshtë, në nënseksione të njëpasnjëshme:

16. **Graham C., Markowitz J.** (2011) Aspiration and happiness of potential Latin American migrants, *Journal of Social Research and Policy*, 2(2): 9–25.

17. **Elitok S.P.** (2010) *Estimating the Potential Migration from Turkey to the European Union: A Literature Survey*. Hamburg: Hamburg Institute for International Economics Policy Paper, 3–11.

- Sa i madh është migrimi potencial në Shqipëri, dhe a është rritur apo zvogëluar ai me kalimin e kohës (nënseksioni 5.1)
- Cilat janë karakteristikat e atyre që ka më shumë gjasë të duan ose synojnë të migrojnë? (5.2)
- Në cilat vende planifikojnë të migrojnë? (5.3)
- Cilat janë arsyet kryesore pse duan të migrojnë? (5.4)

Në nënseksionin 5.5, ne i kushtojmë vëmendje të veçantë një nëngrupi të migrantëve të kthyer të cilët i janë përgjigjur anketës, duke i pyetur se ku kanë qëndruar jashtë, për sa kohë, kur janë kthyer, pse janë kthyer, dhe dëshirën dhe arsyet për ri-emigrim. Pjesa 6 paraqet përfundimet kryesore në lidhje me gjetjet ‘për t’u marrë me vete’ dhe jep një seri rekomandimesh me interes për politikëbërësit.

2. Sfondi i migrimit shqiptar

Sikurse u theksua te hyrja, Shqipëria ka përjetuar një periudhë intensive emigrimi që prej vitit 1990. Përmasat e këtij emigrimi kanë qenë të tilla sa që në vitin 2010, Shqipëria renditej e para në Evropë dhe e nënta në botë për shkallën e stokut të emigrantëve në raport me popullsinë rezidente në vend.¹⁸

Ndonëse ekziston një histori më e hershme e një emigrimi në shkallë relativisht të vogël, që para periudhës së qeverisjes komuniste të vendit, historia moderne e migrimit fillon vetëm në vitet 1990-1991, me rënien e regjimit komunist dhe hapjen e kufijve deri në atë periudhë të mbyllur me botën e jashtme. Në mënyrë të veçantë,

18. Nga tetë vendet e renditura para Shqipërisë (Bregu Perëndimor/Gaza, Samoa, Grenada, St Kitts-Nevis, Guajana, Monako, Antigua-Barbuda, Tonga), të gjitha, përveç njërit (Bregu Perëndimor/Gaza, 4 milionë banorë) kanë popullsi shumë më të vogla se Shqipëria me 3 milionë dhe shumë prej tyre kishin histori më të gjatë migrimi. Shihni **World Bank** (2011) *Migration and Remittances Factbook*. Washington DC: World Bank.

eksodi ishte intensiv gjatë dekadës së parë të emigrimit, dhe në vitin 2000 vlerësohej se 800,000 shqiptarë jetonin dhe punonin jashtë vendit, kryesisht në Greqi dhe Itali.¹⁹ Në masën më të madhe, ky emigrim ishte spontan, i parregullt dhe përbëhej nga të rinj meshkuj që kërkonin të punonin dhe t'i largoheshin kaosit ekonomik e politik të periudhës së tranzicionit që po kalonte vendi gjatë atyre viteve. Drejt fundit të dekadës, skema të legalizimit të statusit, së pari në Itali dhe më pas në Greqi, mundësuan shumë migrantë që të normalizonin gjendjen e tyre dhe të sillnin në vendin pritës anëtarët e familjes. Megjithatë, sidomos në Greqi, pjesa më e madhe e migrimit mbeti e përkohshme ose karakterizohej nga lëvizje sa në njërin krah në tjetrin. Ndërkohë, shumë migrantë që kishin migruar për një periudhë afatshkurtër në Greqi u shpërngulën më pas në Itali, e cila shihej si një destinacion më i dëshirueshëm nga këndvështrimi i punës, i të ardhurave dhe i integritetit social.²⁰

Në dekadën e dytë të emigrimit, ajo e viteve 2000, fluksi i largimit të shqiptarëve vijoi, por me një intensitet pak më të ulët. Ky ngadalësim i emigrimit erdhi për shkak të një mase të madhe që ishte larguar tashmë në vitet 1990, prandaj rezervuari i migrantëve potencialë ishte pjesërisht shteruar për një periudhë. Një arsye tjetër ishte edhe përmirësimi i ecurisë ekonomike në vend në periudhën që pasoi kaosit e viteve 1990-të. Gjatë dekadës së dytë pjesa më e madhe e emigrimit vazhdoi të kishte për destinacion dy vendet fqinjë anëtare të BE-së, Greqi dhe Itali, ku rrjetet familjare dhe sociale i kanalizuan migrantët e rinj në këto destinacione tashmë të krijuara. Ndërkaq, edhe gjeografia e destinacionit është diversifikuar dhe përfshin tashmë vende të tjera evropiane, në mënyrë të veçantë Mbretërinë e Bashkuar, si dhe vendet e Amerikës së Veriut.²¹ Nga

19. **Barjaba K.** (2000) Contemporary patterns in Albanian migration, *South-East Europe Review*, 3(2): 57–64.

20. **King R., Mai N.** (2008) *Out of Albania: From Crisis Migration to Social Inclusion in Italy*. New York: Berghahn.

21. **King R.** (2003) Across the sea and over the mountains: documenting Albanian

fundi i dekadës, vlerësohej se numri i shqiptarëve jashtë vendit i tejkalonte 1 milionë, ndërsa Banka Botërore, siç e theksuam më parë, jepte shifrën prej 1.4 milionë.²²

Dekada e tretë e migrimit, e cila po i afrohet tashmë fundit, është karakterizuar nga një rigjallërim i intensitetit, veçori të reja dhe destinacione të reja. Këto flukse të fundit kulmuan në mes të dekadës, kur rreth 66,000 shqiptarë u regjistruan si azilkërkues në disa vende të BE-së, kryesisht në Gjermani.²³ Këto flukse të reja e të larta emigrimi pasqyrojnë vazhdimin e nivelit të lartë të migrimit potencial të popullsisë shqiptare. Sipas të dhënave nga Gallup World Poll për periudhën 2010 - 2015, Shqipëria renditet e gjashta në botë për nga përqindja e të rriturve që ‘planifikojnë të migrojnë’. Në fakt, është i vetmi vend Evropian në 20 vendet e para të botës, të cilat janë më së shumti vende afrikane.²⁴ Shifra prej 9.1% për shqiptarët

migration, *Scottish Geographical Journal*, 119(3): 283–309.

22. Vlerësimet për shkallën e emigrimit shqiptar variojnë natyrisht sipas metodës dhe burimeve që përdoren. Të dhënat e Bankës Botërore për 1.44 milionë për 2010 mbështeten në vlerësimet e vendeve të ndryshme në lidhje me ‘stokun’ e migrantëve shqiptarë si dhe në burime zyrtare shqiptare. Bazuar në metodën reziduale intercensale, instituti kombëtar shqiptar i statistikave, INSTAT, e përlogarit emigrimin neto në 600,000 për periudhën 1990 - 2001, dhe 481,000 për dekadën 2001 - 2011; kështu, emigrimi total neto për të dyja dekadat llogaritet në 1.08 milionë persona. Ndryshimi midis dy shifrave (1.44 milionë dhe 1.08 milionë) mund të vijë ndoshta po të marrim parasysh fëmijët që u kanë lindur migrantëve shqiptarë jashtë, të cilët e rrisin numrin e tyre por përjashtohen nga metoda reziduale intercensale. Shihni **World Bank** (2011) *Migration and Remittances Factbook*. Washington DC: World Bank; **INSTAT** (2004) *Migration in Albania. Population and housing Census 2001*. Tiranë: Institute of Statistics; **INSTAT** (2012) *Population and Housing Census 2011*. Tiranë: Instituti i Statistikave.

23. **Eurostat Newsrelease** (2016) Asylum in the EU member states: record number of over 1.2 million first-time asylum seekers registered in 2015, *Eurostat Newsrelease* 44, 4 March.

24. **Lazcko F., Tjaden J., Auer D.** (2017) *Measuring Global Migration Potential, 2010–2015*. Berlin: Global Migration Data Analysis Centre, Data Briefing Series 9, f. 1.

tejkalohej vetëm nga Togo (13.1%), Liberia (12.6%), Komoros (11.2%), Guinea (10.5%) dhe Sierra Leone (10.2%). Vendet e tjera që renditen menjëherë pas Shqipërisë, me nivele që luhaten tek 8-9% janë ato që janë të goditura nga trazira civile dhe/ose varfëria në shkallë të gjerë (Xhibuti, Sudani, RD e Kongos, Haiti, Libia).

Nëse pyetja kyç zgjerohet dhe përfshin edhe ‘dëshirën për të migruar’, atëherë të dhënat e Gallup World Poll për migrimin potencial për Shqipërinë bëhen edhe më dramatike, dhe potencialisht shqetësuese. Në lidhje me këtë kriter, migrimi potencial nga Shqipëria është 56%, sipas të dhënave të anketës për 2013-16, e barabartë me shifrat për Haitin dhe tejkalohej vetëm nga Sierra Leone (62%). Për më tepër, krahasimi i dy periudhave (2013-2016 kundrejt 2010-2012) tregon se në krahasim me 20 vendet e para të botës migrimi potencial ka rritjen më të lartë në Shqipëri (20 pikë).²⁵

Rritja e dukshme e migrimit real dhe potencial nga Shqipëria në dekadën e tretë të migracionit – e konfirmuar më tej nga të dhënat e studimit të paraqitura më poshtë në këtë raport - ngre pyetje të rëndësishme mbi shkaqet e këtij rigjallërimi të migrimit. Edhe këtu, analiza jonë e përqëndruar në të dhënat e anketës do të japë disa përgjigje më të detajuara. Fillimisht, ne do të tregojmë disa priroje të përgjithshme ekonomike, të cilat, në nivel makro, mund të mbështesin rritjen e prirjeve të migrimit.²⁶

25. **Esipova N., Ray J., Pugliese A.** (2017) Number of potential migrants worldwide tops 700 million, *Gallup News*, 8 June. Një tregues tjetër, më specifik i migrimit potencial është numri në rritje i qytetarëve shqiptarë që aplikojnë për llotarinë amerikane (US Diversity Visa Lottery). 87,000 në vitin 2011 dhe u rrit në 199,000 në vitin 2015. Këto priroje janë paraqitur dhe janë diskutuar edhe në studimin tonë të mëhershëm: **Gëdeshi I., King R.** (2018) *Research Study into Brain Gain: Reversing Brain Drain with the Albanian Scientific Diaspora*. Tiranë: United Nations Development Programme, 11–13.

26. Shihni: **Gëdeshi I., de Zwager N.** (2012) Effects of the global crisis on migration and remittances in Albania, in: **Sirkeci I., Cohen J.H., Ratha D.** (eds) *Migration and Remittances during the Global Financial Crisis and Beyond*.

Së pari, kriza ekonomike botërore që filloi nga gjysma e dytë e 2008 pati ndikimin e saj të drejtpërdrejtë dhe të tërthortë mbi ekonominë shqiptare. Sipas të dhënave të Bankës Botërore, PBB-ja e Shqipërisë ra nga mesatarja vjetore 5.7% gjatë periudhës 2000 - 2008 në 2.6% në periudhën 2009 – 2017, ndërsa papunësia zyrtare u rrit nga 13% në 2008 në 17% në 2014 (por 32.5% për grup-moshën 15-29 vjeç), dhe përsëri ra në 13.8% në vitin 2017 (25.9% për grup-moshën 15-29 vjeç).²⁷ Dërgesat e migrantëve, të cilat kanë qënë një nga faktorët kryesorë për zbutjen e varfërisë të shumë familjeve në Shqipëri, ranë ndjeshëm nga 957 milionë Euro (12.3% e PBB-së) në 2007, në 597 milionë Euro (5.8% e PBB-së) në vitin 2015.²⁸ Kjo ka ardhur në veçanti për shkak të efekteve zinxhir nga kriza e ashpër financiare në Greqi dhe (disi më pak e ashpër) në Itali, dy vendet kryesore pritëse të migrantëve shqiptarë, të cilët u prekën nga ulja e të ardhurave dhe rritja e papunësisë. Në këto vende, papunësia e migrantëve shqiptarë arriti në 24.7% në Greqi dhe 12.1% në Itali, duke i ngadalësuar kështu flukset e reja të migrimit dhe duke shpejtuar kthimin nga migracioni.²⁹

Një studim i përbashkët i realizuar nga INSTAT-i dhe ONM tregoi se gjatë periudhës 2009 - 2013, 133,554 emigrantë shqiptarë të moshës 18+ u rikthyen në Shqipëri, të shtyrë mbi të gjitha nga humbja e vendit të punës në Greqi dhe Itali.³⁰ Por në mungesë të një të ardhmeje të mirë ekonomike në Shqipëri, i njëjti studim nxori në pah se një e treta e të rikthyerve dëshironin të ri-emigronin.

Washington DC: World Bank, 237–254.

27. **World Bank** (2018) *Higher but Fragile Growth: Western Balkans Regular Economic Report No. 14*. Washington DC: World Bank.

28. Të dhëna nga Banka e Shqipërisë.

29. **Arslan C., Dumont J.-C., Kone Z., Moulan Y., Ozden C., Parsons C., Xenogiani, T.** (2014) *A New Profile of Migrants in the Aftermath of the Recent Economic Crisis*. Paris: OECD, Social, Employment and Migration Working Paper No. 160.

30. **INSTAT, IOM** (2014) *Return Migration and Reintegration in Albania*. Tiranë: Instituti i Statistikave/Organizata Ndërkombëtare për Migrimin.

Ndoshta, e vetmja suprizë ishte se kjo përqindje nuk ishte më e lartë. Në anketimin tonë, ne gjetëm se të rikthyerit kishin një synim më të lartë për të migruar krahasuar me të anketuarit që kishin moshë të njëjtë dhe nuk kishin një histori migrimi. Kthimi nga migrimi është, gjithashtu, një komponent kyç i së ashtuquajturës lidhje migrim - zhvillim, i cili analizohet shkurtimisht në seksionin vijues.

3. Migrimi, zhvillimi dhe nënzhvillimi: lidhje teorike

Duke pasur parasysh shkallën dhe intensitetin e emigrimit nga Shqipëria gjatë tri dekadave të fundit, Shqipëria është një ilustrim i përshtatshëm i lidhjeve të shumëfishta, por shpesh të paqarta, midis migrimit, zhvillimit dhe nënzhvillimit - duke qenë përsëri një tregues i statusit të saj si ‘laborator’ për studiuesit e zhvillimit dhe të migrimit.³¹

Tani ka një literaturë të gjerë e të larmishme mbi lidhjen midis migrimit dhe zhvillimit - për atë që tashmë është etiketuar si ‘lidhja migrim - zhvillim’.³² Në pjesën më të madhe të rasteve, debati orientohet drejt të kuptuarit të mënyrës se si migrimi ndërkombëtar mund të kontribuojë në zhvillimin e vendit të origjinës. Gjithashtu, janë edhe disa lidhje të tjera në sistem që nuk duhen lënë pa u marrë në konsideratë. Këto lidhje përfshijnë ndikimin e migrimit në vendin pritës dhe ndikimin e zhvillimit të migrimi: për shembull, a sjell zhvillimi më shumë, ose më pak, migrim? Po me aq rëndësi, sidomos në kontekstin e studimit aktual, a janë tendencat e mundshme të

31. **King R.** (2005) Albania as a laboratory for the study of migration and development, *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 7(2): 133–155.

32. **Van Hear N., Sørensen N.N.** eds. (2003) *The Migration–Development Nexus*. Geneva: International Organization for Migration. Për një diskutim më të thelluar teorik mbi lidhjen migrim-zhvillim, shihni: **de Haas H.** (2010) Migration and development: a theoretical perspective, *International Migration Review*, 44(1): 227–264.

ardhshme të migrimit, në formën e migrimit potencial?

Duke i parë marrëdhëniet migrim-zhvillim nga shumë aspekte, dhe duke përgjithësuar në shkallë të madhe, literatura identifikon dy qëndrime teorike konkurruese me njëri-tjetrin, një optimist (një lloj ‘rrethi virtuoze’) dhe një pesimist (një ‘rrethi vicioz’). Gjatë viteve - për shembull që nga fillimi i *boom*-it në migrimin e punës në Evropë në vitet e para të periudhës së pasluftës - preferenca për një pozicion teorik mbi tjetrin është luhatur si një lavjerrës.³³

Në skenarin optimist, migrimi ka potencialin për të arritur të ashtuquajturin rezultat me tre fitues - sjell përfitime për vendin dërgues, për vendin pritës dhe për vetë migrantët.³⁴ Vendi dërgues është në gjendje të ‘eksportoje’ tepricën e fuqisë punëtore të papunë, duke marrë flukse hyrëse kompensuese nga dërgesa të emigrantëve për të mbështetur familjet dhe komunitetet në vendlindje dhe që nxisin investime dhe zhvillim. Në një fazë të mëvonshme, migrantët mund të rikthehen, duke sjellë me vete kapitale financiare në trajtën e kursimeve, kapitale njerëzore në trajtën e kualifikimeve, trajnimit dhe përvojës së punës, si dhe ‘remitanca sociale’ në trajtën e ideve dhe qëndrimeve më ‘moderne’ ndaj reformave sociale.³⁵

Për vendin pritës mund të argumentohen disa përfitime ekonomike. Nëpërmjet migrimit ai siguron fuqi punëtore shtesë ‘të gatshme’ (pa kosto për përgatitjen dhe edukimin e tyre) për të ushqyer ekonominë

33. Skenari optimist ishte mbizotërues në vitet 1950-të dhe 1960-të (interpretimi ‘neoklasik’) dhe në vitet 1990-të dhe 2000 (interpretimi ‘neoliberal’), ndërsa skenari pesimist u artikulua më fort gjatë viteve 1970-të dhe 1980-të (interpretimi ‘neomarksist’), dhe (sipas disave) në dekadën aktuale të viteve 2010-të. Shihni: **de Haas H.** (2012) The migration and development pendulum: a critical review of research and policy, *International Migration*, 50(3): 8–25.

34. **King R., Vullnetari J.** (2009) Remittances, return, diaspora: framing the debate in the context of Albania and Kosovo, *Southeast European and Black Sea Studies*, 9(4): 385–406.

35. Shihni: **King R.** (2018) Is migration a form of development aid given by poor to rich countries? *Journal of Intercultural Studies*, 39(2): 114–128.

në sektorë të ndryshëm, në të cilët, shpesh, fuqia lokale e punës është e pakët. Këta sektorë përfshijnë mungesa në segmentin e sipërm të spektrit të aftësive (p.sh. mjekë, inxhinierë, specialistë IT) dhe në një shkallë më të madhe, ata me aftësi të pakta, në punët ‘3d’ (në anglisht dirty, dangerous and disgusting) që janë zakonisht ‘të pista, të rrezikshme dhe të papëlqyera’. Shembuj tipikë përfshijnë punën sezonale në bujqësi, punën në ndërtim, pastrimi në shtëpi, dhe puna për kujdesin personal në shtëpitë dhe institucionet e përkujdesit.

Së treti, për vetë migrantët, emigrimi funksionon si një rrugë për të dalë nga varfëria dhe si një shteg për një jetë më të mirë, nëpërmjet aksesit në të ardhura më të larta, siguri më e lartë e punësimit, mundësive më të mëdha për karrierë në të ardhmen, dhe të ardhme më të mirë për familjet dhe fëmijët e tyre. Këto përfitime mund të përjetohen jashtë vendit nëse e gjithë njësia familjare ka migruar, ose, në rastin kur një pjesë e familjes ka mbetur në vendin e origjinës, cilësia materiale e jetës është përmirësuar nga marrja e dërgesave të emigrantëve (të cilat mund të investohen në përmirësimin e shtëpisë dhe për shëndetin dhe edukimin e fëmijëve) ose nga projekte investimi të zhvilluara nga migranti pas kthimit.

Megjithatë, ka edhe një anë tjetër të medaljes së historisë së migrimit dhe zhvillimit, që është skenari negativ ose pesimist. Në këtë kuadër, ne zëvendësojmë fjalën ‘nëzhvillim’ për fjalën ‘zhvillim’. Migrimi shihet fillimisht si një reagim ndaj kushtit të nëzhvillimit në vendin e origjinës (si në modelin e ‘rrethit virtuoze’), por më pas ky migrim dalës çon në varfërim të mëtejshëm, dhe jo zhvillim të vendit të origjinës. Kjo situatë vjen për shkak të një serie mekanizmesh të ‘rrethit vicioz’, përfshirë humbje të madhe të popullsisë, rrjedhje të trurit, shpopullim të rajoneve periferike (duke çuar në mbylljen e dyqaneve, shkollave, qendrave shëndetësore rurale, lidhjeve të transportit, etj.), varësi strukturore dhe psikologjike nga dërgesat e emigrantëve, shfrytëzim të punonjësve migrantë në punë të pasigurta dhe pak të paguara jashtë, ndarjen e dhimbshme të anëtarëve të

familjes dhe braktisje të të moshuarve. Nuk është e vështirë të shihet se sa shumë sindroma negative rezonojnë me përvojën e Shqipërisë dhe migrantëve të saj.

Thënë këtë, është jashtëzakonisht e vështirë për të hartuar një bilanc të përfitimeve pro dhe kundra të migrimit për Shqipërinë dhe popullin e saj. Një mënyrë e qasjes ndaj kësaj pyetjeje do të ishte parashtrimi i një tjetre: si do të ishte Shqipëria nëse nuk do të kishte ndodhur emigrimi? Edhe kjo, është pothuajse e paimagjinueshme përveçse në terma të një peizazhi varfërie, urie dhe mbipopullim të zonave si rurale edhe urbane; dhe, ndoshta në vend të kësaj, një migrim edhe më masiv rural-urban se sa ndodhi aktualisht në dekadat pas vitit 1990.³⁶ Prandaj, padyshim që migrimi ka qenë pjesë e shpëtimit të vendit pas kaosit të tranzicionit ekonomik dhe politik; siç u pohua më herët, ai ka forcuar bilancin e pagesave të vendit dhe ka mundësuar që një pjesë e madhe e familjeve shqiptare t'u mbijetojnë kohërave të vështira. Migrantët shqiptarë jashtë edhe kanë vuajtur edhe janë begatuar. Ata janë shfrytëzuar - janë mbingarkuar me punë, janë paguar më pak, dhe i kanë mashtruar - sidomos gjatë viteve të para të punës jashtë, por me kalimin e kohës i kanë kapërcyer këto vështirësi edhe ato të një diskriminimi dhe stigmatizimi të përhapur gjerësisht, dhe kanë arritur të stabilizohen dhe të integrohen me një shpejtësi të habitshme dhe të admirueshme.³⁷

E panjohura më e madhe ka të bëjë me mënyrën se si migrimi do të ndikojë mbi (nën)zhvillimin e Shqipërisë në të ardhmen. Tendencat

36. Një ndikim i mundshëm i emigrimit në nivel zero ose të ulët do të kishte qenë niveli tejet i rritur i migrimit të brendshëm drejt qyteteve të mëdha dhe bregdetit. Por, këto migrime rurale-urbane kanë ndodhur tashmë në një masë relativisht masive, veçanërisht në zonën Tiranë-Durrës. Për një analizë më të detajuar të marrëdhënieve komplekse midis migrimit ndërkombëtar dhe atij të brendshëm, shihni: **Vullnetari J.** (2012) *Albania on the Move: Links between Internal and International Migration*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

37. **King R., Mai N.** (2008) *Out of Albania: From Crisis Migration to Social Inclusion in Italy*. New York: Berghahn.

e fundit tregojnë se ‘tranzicioni i migrimit’ nga emigrim neto në imigrim neto mbetet ende disi larg. Siç tregoi edhe ndikimi nga kriza greke, Shqipëria mbetet ende në një pozitë të varur dhe të cënueshme sa i takon tendencave negative ekonomike në vendet kryesore pritëse. Një kanal i stabilizuar për emigrimin është mbyllur pjesërisht nga ngadalësimi ekonomik në Greqi dhe ka ndodhur një kthim pothuaj i detyruar i migrantëve që kanë dalë të papunë si rrjedhojë e kësaj situatë. Këta migrantë të kthyer pa dëshirë ka gjasë të kenë më pak ndikim për zhvillim se sa rikthimi i migrantëve të suksesshëm e të aftësuar - po këta janë migrantë që, në tërësi, ka më pak gjasa të kthehen, sepse nuk janë të gatshëm të sakrifikojnë suksesin e tyre jashtë për pasigurinë dhe mungesën e mundësive në vendin e origjinës. Gjithashtu, të dhënat e anketës së Gallup World Poll për migrimin potencial në të ardhmen tregojnë se, të paktën në terma të aspiratës, një pjesë e madhe e popullsisë shqiptare nuk shohin të ardhme po të qëndrojnë në vendin e tyre dhe do të donin të largoheshin.

Në pjesën tjetër të këtij raport studimi, ne paraqesin të dhënat tona origjinale nga anketimi për migrimin potencial, duke i kryqëzuar përgjigjet me disa variabla ekonomike, sociale dhe demografike për të përfutur një tregues më të saktë për karakterin dhe destinacionet e mundshme të migrimit në të ardhmen.

4. Metodologjia

Puna kërkimore për këtë studim është bazuar në analizën e të dhënave parësore dhe dytësore. Ajo përbëhet nga rishikimi i literaturës për migrimin potencial, ashtu si dhe nga metoda cilësore dhe kryesisht sasiore. Këto të fundit konsistojnë në një anketë me familjet që përmbante 23 pyetje. Anketimi u zhvillua me 1,421 njësi familjare. Krahës tyre u zhvilluan intervista gjysmë të strukturuar me migrantë potencialë, zyrtarë dhe ekspertë nga qarqe të ndryshme

të Shqipërisë. Asnjë prej familjeve apo individëve nuk mori pjesë në më shumë se në një nga metodat e kërimit.

Për këtë, u përdor një kampion grupimi që u zhvillua në tre faza. Në fazën e parë, kampioni u nda sipas 12 qarqeve të Shqipërisë, duke përdorur shpërndarjen proporcionale të popullsisë 18 vjeç e lart, sipas të dhënave të marra nga Censusi 2011.³⁸ Anketat u shpërndanë në mënyrë proporcionale për secilin qark. Në çdo qark, u përzgjedhën Njësitë Parësore të Kampionimit (PSU) dhe, në secilën prej tyre, në fazën e tretë të kampionimit, u përzgjedhën në mënyrë rastësore 14 familje. Përzgjedhja rastësore e familjeve u realizua nga ekspertët e Institutit të Statistikave (INSTAT). Ekipit kërkimor iu dhanë harta që specifikonin vendndodhjen e familjeve që do të anketoheshin. Sipas metodologjisë të hartuar, anketuesi do të vizitonte familjen e përcaktuar deri në katër herë, në ditë të ndryshme dhe në orare të ndryshme të ditës.

Ekipi kërkimor realizoi 1,421 anketa derë më derë në të gjitha qarqet e vendit. Anketa për migrimin potencial ishte pjesë e një ankete më të gjerë të realizuar me familjet në kuadrin e *European Value Study* (EVS).³⁹ Moduli i migrimit potencial kishte 23 pyetje për migrimin potencial, përfshirë pesë pyetje që ishin specifike për migrantët e kthyer. Veç kësaj, nga anketa e EVS, u morën të gjitha të dhënat social-demografike të të anketuarve. Këto të dhëna kishin informacion për moshën, gjininë, gjendjen civile, përbërjen familjare, përkatësinë etnike, nivelin më të lartë arsimor të arritur, statusin e punësimit, nivelin e kualifikimit, të ardhurat familjare,

38. INSTAT (2012) *Censusi i Popullsisë dhe Banesave 2011*. Tiranë: Instituti i Statistikave.

39. European Values Study (EVS) realizohet një herë në dhjetë vjetë në të gjitha vendet evropiane. EVS-ja është një program hulumtimi në shkallë të gjerë, që zgjat në kohë, dhe realizohet në vende të ndryshme mbi vlerat njerëzore bazë si jeta, familja, puna, feja, politika dhe shoqëria. Ajo ndihmon për të kuptuar idetë, besimet, parapëlqimet, qëndrimet, vlerat dhe opinionet e qytetarëve në të gjithë Evropën.

vendi i banimit (qyteti, fshati), besimi te institucionet, qëndrimi kundrejt imigrantëve, etj. Ekipi kërkimor zhvilloi intervista ballë për ballë, duke përdorur një anketë të printuar, me një person për familje, në moshën 18 vjeç ose më shumë. Të anketuarit që kishin pasur përvoja migratore të mëparshme iu përgjigjën pesë pyetjeve për rikthimin. Në këtë rast, i rikthyer konsiderohej personi që kishte jetuar dhe punuar për të paktën një vit jashtë dhe ishte kthyer në Shqipëri të paktën tre muaj para anketimit. Plotësimi i anketës së migrimit potencial kërkonte rreth 12 minuta.

Të dhënat e anketës së migrimit potencial u krahasuan me të dhëna nga një anketë e ngjashme për migrimin potencial dhe për migrantët e kthyer të realizuar nga QSES në fund të vitit 2006 dhe fillim të vitit 2007, në kuadrin e një projekti të financuar nga European Training Foundation (ETF).⁴⁰ Krahasimi i të dhënave, për një horizont kohor prej njëmbëdhjetë vjetësh, nxori në pah tendenca të reja në lidhje me migrimin potencial në Shqipëri. Gjithashtu, për këtë studim, ne kemi përdorur edhe disa anketa dhe intervista të tjera të realizuara nga QSES gjatë dekadës së fundit.⁴¹

Në procesin e anketimit, u shfaqën disa mangësi. Së pari, një numër i madh i të anketuarve ishte mbi 40 vjeç. Kjo shpjegohet me faktin se, në shumë familje, personat që ishin në shtëpi në momentin e anketimit dhe ishin të gatshëm të intervistoheshin i përkisnin kësaj grup-moshe. Gjithashtu, në disa fshatra, mungonin shumë të rinj për shkak të nivelit të lartë të migrimit. Si rezultat, numri i përgjithshëm i të anketuarve të moshës 18-40 vjeç ishte 575,

40. **European Training Foundation** (2007). *The Contribution of Human Resources Development to Migration Policy in Albania*. Torino: ETF.

41. Ky studim përdor edhe disa të dhëna nga dy anketa të mëdha të realizuara në kuadrin e dy projekteve: 'Global Crisis and Migration: Monitoring a Key Transmission Channel for the Albanian Economy' (PNUD, BB, ONM, 2010); dhe 'Strengthening the link between migration and development through developing and testing replicable migration-related products and services for migrants and their communities' (IFAD, 2008–2010).

ose 40.5% e anketës në total. Një pjesë e madhe e analizës sonë në vijim është e bazuar në këtë grup-moshë. Një tjetër problem që u identifikua ishte numri disi më i lartë i të anketuarve femra sesa meshkuj, çka nuk paraqet raportin gjinor real të popullsisë shqiptare. Së fundi, në disa qytete të mëdha si Tirana, Durrësi, Vlora dhe Shkodra, rastet e refuzimit të plotësimit të anketës, kryesisht për shkak të mungesës së kohës, ishin më të shumta.

5. Rezultatet e anketës: 2018 krahasuar me 2007

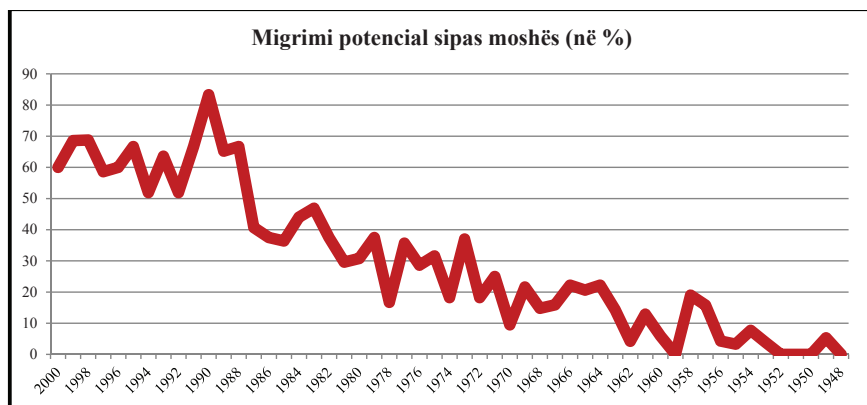
Gjetjet e mëposhtëme bazohen në analizën e të dhënave të anketës së migrimit potencial lidhur me synimin për të migruar, arsyet e migrimit dhe faktorët shtytës, drejtimet e flukseve potenciale, rikthimi i migrantëve dhe raporti midis rikthimit dhe migrimit potencial. Gjithashtu krahasimi me të dhënat e anketës 2007 krijon mundësinë që të tregohen qartë tiparet dhe tendencat e reja të migrimit potencial në Shqipëri dhe të formulohen disa rekomandime për politikat.

Vini re se formulimi i pyetjes kyçe në anketë kishte të bënte me *synimin* për të migruar (në shqip, fjalë për fjalë pyetja ishte: ‘A mendoni të migroni...?’). Duhet vënë në dukje se ka dallim midis synimit dhe dëshirës për të migruar. Dëshira mund të mos nënkuptojë automatikisht synim (njerëzit mund të *duan* të migrojnë, por kanë pak synim të veprojnë në këtë aspekt për shkak të pengesave të perceptuara dhe aktuale për migrim); dhe, nga ana tjetër, synimi mund të mos pasqyrojë domosdoshmërisht dëshirën (migrimi mund të shihet si ‘i pashmangshëm’ ose si ‘e vetmja zgjedhje’, e gjithsesi mund të mos ekzistojë dëshira reale për t’u larguar).

5.1. Sa i madh është migrimi potencial?

Migrimi potencial, siç shihet edhe nga figura 1, prek thuajse të gjitha grup-moshat 18 vjeç e sipër që janë anketuar në Shqipëri. Megjithatë gjetjet e studimit tonë bazohen kryesisht në popullsinë e grup-moshës 18 deri 40 vjeç, e cila është përzgjedhur për dy arsye kryesore. E para, është grup-mosha më aktive e popullsisë shqiptare, ku është përqëndruar edhe tendenca e migrimit potencial. Pas kësaj moshe, kjo tendencë, siç shihet edhe në figurën 1, ulet dukshëm. Ndërsa arsyeja e dytë lidhet me krahasimin që dëshirojmë të bëjmë me një anketë tjetër të migrimit potencial të realizuar nga QSES dhe të financuar nga European Training Foundation (ETF) në fund të vitit 2006 dhe në fillim të vitit 2007 dhe që bazohet në grup-moshën 18 deri 40 vjeç.⁴² Krahasimi i të dhënave nga këto dy anketa, për të njëjtat grup-mosha, bën të mundur që të shihen më qartë edhe tendencat e reja të migrimit potencial shqiptar në një hark kohor prej rreth 11 vjetësh.

Figura 1. Migrimi potencial sipas moshës (në %)

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

42. **European Training Foundation** (2007). *The Contribution of Human Resources Development to Migration Policy in Albania*. Torino: ETF.

Sipas të dhënave të anketës, 52% e popullsisë shqiptare e grup-moshës 18-40 vjeç dëshirojnë të migrojnë nga Shqipëria. Në krahasim me anketën e vitit 2007, ku migrimi potencial rezultonte në 44.2%, dëshira për migrim është rritur me rreth 8 pikë përqindje në Shqipëri.⁴³ Kjo rritje duhet shpjeguar me faktorë socio-ekonomikë, të cilët do pasqyrohen në vijim.

Synimi për të migruar (dhe në këto përmasa) lidhet me përfytyrimin që kanë njerëzit për të ardhmen e tyre dhe kryesisht të fëmijëve të tyre. Nga njëra anë ai është një pasqyrim i gjendjes reale ekonomike, sociale e politike në vendin e origjinës, dhe nga ana tjetër, i mundësive potenciale në vendin pritës.

Ky perceptim i njerëzve për të ardhmen e tyre lidhet së pari me faktorë ekonomikë. Kriza ekonomike botërore që filloi në gjysmën e dytë të vitit 2008 pati ndikimin e saj në ekonominë shqiptare, sikurse u vërejt në Seksionin 2. Rritja vjetore e PBB-së u përgjysmua dhe papunësia u rrit dukshëm.⁴⁴ Një tregues tjetër i rëndësishëm ekonomik, dërgesat e emigrantëve, ranë ndjeshëm. Kjo ndikoi në rritjen e varfërisë së familjeve shqiptare, një fenomen që thuhet ishte përgjysmuar gjatë viteve 2002-2008.⁴⁵ Ndërkaq, migrimi ndërkombëtar, sezonal dhe afat-gjatë, kryesisht në Greqi dhe Itali, i cili ka qënë ndër faktorët kryesorë me të cilin familjet shqiptare përballuan varfërinë gjatë dy dekadave të para, nuk mund të luante këtë funksion. Krijohet kështu një situatë paradoksale. Nga njëra anë faktorët shtytës të migrimit rriten, kurse nga ana tjetër kanalet tradicionale të flukseve të migrimit shqiptar ngushtohen. Rrjedhimisht potenciali migrator

43. **European Training Foundation** (2007). *The Contribution of Human Resources Development to Migration Policy in Albania*. Torino: ETF.

44. **World Bank** (2018) *Higher But Fragile Growth: Western Balkans Regular Economic Report No.14*. Washington DC: World Bank.

45. Sipas të dhënave të Bankës Botërore nga 2002–2008, varfëria në Shqipëri u përgjysmua në 12.4%; megjithatë, në vitin 2012, u rrit përsëri në 14.3%. Shihni: **World Bank** (2016a) *South-East Europe Regular Economic Report, Resilient Growth and Rising Risks*, 10.

i popullsisë shqiptare, nën ndikimin e krizës ekonomike botërore, mungesës së zgjidhjeve të brendshme dhe perceptimit që kanë njerëzit për të ardhmen e tyre, ka ardhur duke u rritur.

Faktorët ekonomikë dhe hendeku i madh i të ardhurave me vendet e zhvilluara të BE dhe Amerikës së Veriut nuk janë të vetmit faktorë që shpjegojnë dëshirën e njerëzve për të migruar nga Shqipëria. Të dhënat e anketës EVS tregojnë se njerëzit në përgjithësi dhe migrantët potencialë në veçanti janë të pakënaqur nga sistemi i arsimit, i sigurimeve shoqërore, i kujdesit shëndetësor, i shërbimit civil, i drejtësisë dhe partitë politike (për të përmendur vetëm këto).⁴⁶ Tabela e mëposhtme tregon se më shumë se gjysma e popullsisë janë të pakënaqur dhe në rastin e migrantëve potencialë kjo pakënaqësi është edhe disa pikë përqindje më e lartë (Tabela 1).⁴⁷

Tabela 1. Niveli i besimit që popullsia dhe migrantët potencialë kanë tek ... (në %)

Nr		E gjithë popullsia (18-40 vjeç)				Migrantët potencialë (18-40 vjeç)			
		Kam plotësisht besim	Kam shumë besim	Nuk kam dhe aq besim	Nuk kam aspak besim	Kam plotësisht besim	Kam shumë besim	Nuk kam dhe aq besim	Nuk kam aspak besim
1	Sistemi i arsimit	13.8	33.7	38.2	14.3	11.8	29.2	42.8	16.2
2	Sistemi i sigurimeve shoqërore	7.4	34.7	37.5	20.4	4.8	34.0	37.1	24.1
3	Sistemi i kujdesit shëndetësor	10.6	32.0	35.7	21.7	9.4	31.1	32.4	27.1
4	Shërbimi civil	4.7	32.7	42.4	20.2	4.7	30.1	42.9	22.3
5	Sistemi i drejtësisë	6.5	19.1	35.1	39.3	6.0	16.8	32.6	44.6
6	Partitë politike	0.7	4.0	23.6	71.7	0.3	4.4	19.9	75.4

Burimi: Anketa e EVS, 2018

46. Pyetja që ju bë të anketuarëve ishte: Ju lutem shikoni këtë tabelë dhe më thoni për secilën nga çështjet e listuara se sa besim keni tek ata. A keni plotësisht besim, keni shumë besim, nuk keni dhe aq besim apo nuk besoni fare?

47. Përgjigjet ‘nuk kam dhe aq besim’ dhe ‘nuk kam aspak besim’.

Ne treguam në hyrje se anketat e migrimit potencial, si ato të përdorura nga Gallup dhe ONM, zakonisht prodhojnë shifra që janë shumë më të larta se nivelet reale të migrimit.⁴⁸ Në mënyrë që migrimi potencial të kthehet në migrim real duhet që njerëzit të zotërojnë dokumentat e nevojshme (pasaporta, viza, etj), të kenë para të mjaftueshme për të financuar udhëtimin dhe shpenzimet e qëndrimit në vendin pritës derisa të sigurojnë të ardhura nga puna, të njohin gjuhën dhe të kenë informacion të mjaftueshëm për vendin pritës, të kenë një rreth miqsh ose të afërm që do ti strehojnë dhe ndihmojnë në gjetjen e një vendi pune ose duhet të kenë siguruar më parë një kontratë pune, etj. Në rast se migrantët potencialë nuk i kanë këto kushte ose të paktën shumicën e tyre, atëhere është e vështirë që ata të migrojnë ose që migrimi i tyre të jetë një histori suksesi.

Në mënyrë që ti afrohemi sa më afër këtij realiteti, duke u bazuar në disa pyetje të anketës, ne ndërtuam dy tregues. Treguesi i parë, të cilin po e quajmë ‘planifikimi për migrim’, lidhet me planifikimin për të migruar brenda vitit ose gjatë tre viteve të ardhshme.⁴⁹ Të dhënat e anketës tregojnë se 17.2% e shqiptarëve të grup-moshës 18 deri 40 vjeç ose 33.1% e atyre që shprehin dëshirën për migrim mendojnë të migrojnë brenda vitit. Ndërsa 16.7% e shqiptarëve të kësaj grup-moshe ose 32.1% e atyre që shprehin dëshirën për migrim mendojnë të migrojnë brenda 3 viteve të ardhshme. Pjesa tjetër e migrantëve potencialë shprehet se dëshiron të migrojë në harkun kohor të 10 viteve të ardhshme (16%) ose në më shumë se 10 vjet (0.7%). Ndërsa pjesa që mbetet dhe që akoma nuk ka vendosur përfaqëson 18.1% të migrantëve potencialë (Tabela 2). Ka edhe

48. **Laczko F., Tjaden J., Auer D.** (2017) *Measuring Global Migration Potential, 2010–2015*. Berlin: Global Migration Data Analysis Centre, Data Briefing Series No. 9.

49. Pyetja që u bëhej të anketuarëve që kishin shfaqur dëshirën për migrim ishte: Mendoni të emigroni a) brenda vitit; b) gjatë tre viteve të ardhshme; c) gjatë 10 viteve të ardhshme; d) më shumë se 10 vjet; e) nuk e di.

persona që shprehin dëshirën për migrim, por akoma nuk e kanë të qartë se në cilin vend dëshirojnë të migrojnë. Këto grupe, për shkak të periudhës së gjatë kohore ku dëshirat për migrim, në varësi të kushteve socio-ekonomike, mund të zbehen ose ndryshojnë dhe paqartësisë që ata shprehin në përzgjedhjen e vendit të migrimit, ne i përjashtuam nga llogaritja e këtij treguesi.

Tabela 2. Migrantët potencialë sipas periudhës që synojnë të migrojnë (në %)

Nr	Periudha	Kundrejt migrantëve potencialë	Kundrejt popullatës 18 deri 40 vjeç
1	Brenda vitit	33.1	17.2
2	Gjatë tre viteve të ardhshme	32.1	16.7
3	Gjatë 10 viteve të ardhshme	16.0	8.3
4	Më shumë se 10 vjet	0.7	0.3
5	Nuk e di	18.1	9.4
	Gjithsej	100.0	52.0

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Ndërsa treguesi i dytë, të cilin po e quajmë “me gjasë për të migruar”, krahas përfshirjes së të parit, lidhet edhe me mundësinë për të financuar udhëtimin, me ekzistencën e rrjeteve sociale në vendin e migrimit, me njohjen e gjuhës së vendit pritës në një nivel të caktuar dhe me informacionin e nevojshëm për këtë vend. Në këtë tregues ne nuk përfshimë zotërimin e dokumentave të udhëtimit (pasaporta, viza, etj) meqenëse nga fundi i Dhjetorit 2008 të gjithë shqiptarët kanë mundësi të udhëtojnë pa viza në zonën Shengen.⁵⁰ Llogaritja

50. Për të udhëtuar pa viza në zonën Shengen, shqiptarët duhet të kenë pasaportë biometrike. Gjithashtu, regjimi pa viza parashikon qëndrim deri në 90 ditë gjatë një periudhe 180 ditore, duke vendosur kufizime dhe presion për migrantët që do të dëshironin të qëndronin më gjatë në vendin pritës. Për më shumë informacion shikoni: “Agreement between the European Community and the Republic of

e treguesit të dytë ose “me gjasë për të migruar” tregon se vetëm rreth 7% e migrantëve potencialë ose 3.6% e popullsisë së grup-moshës 18 deri 40 vjeç, mund të migrojnë aktualisht. Ky tregues është dukshëm më i ulët se dëshira për migrim dhe pa dyshim i afrohet më shumë realitetit.

Sipas Censurit të popullsisë të vitit 2011, grup-mosha 18 deri 40 vjeç përfaqëson rreth 34% të popullsisë ose rreth 948 mijë persona.⁵¹ Gjatë këtyre 10 viteve popullsia e Shqipërisë është zvogëluar dhe struktura e saj moshore padyshim ka ndryshuar.⁵² Sidoqoftë, në rast se supozojmë se popullsia e Shqipërisë dhe struktura e saj moshore nuk ka ndryshuar, mund të vlerësojmë se rreth 34.100 persona, të grup-moshës 18 deri 40 vjeç, mund të migrojnë brenda vitit.

Por edhe ky tregues duhet interpretuar me kujdes. Kështu shumica e migrantëve potencialë nuk kanë një kontratë pune në vendin e dëshiruar të migrimit dhe bazohen më shumë në rrjetet sociale për gjetjen e një vendi pune në sektorin formal ose informal. Rrjedhimisht shumica e tyre, pavarësisht nga dëshira, varen nga kërkesa për punë në vendin pritës.

5.2. Cilët kanë më shumë gjasa të migrojnë potencialisht?

Në këtë seksion ne do të shikojmë disa nga karakteristikat demografike dhe socio-ekonomike të migrantëve potencialë duke i krahasuar me ato të popullsisë në përgjithësi. Krahas kësaj do të japim edhe tendencat e reja të migrimit potencial duke krahasuar rezultatet e anketës të vitit 2018 me ato të vitit 2007.

Albania on the facilitation of the issuance of visas” at [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22007A1219\(05\)&qid=1395933714988](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:22007A1219(05)&qid=1395933714988).

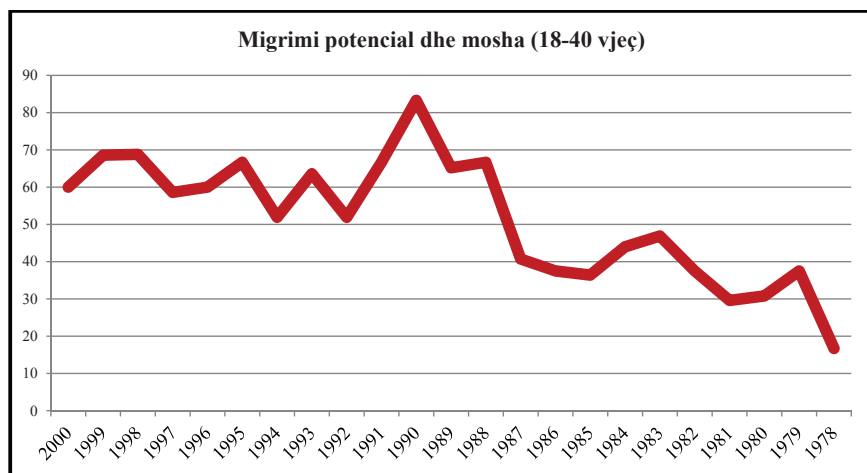
51. **INSTAT** (2012) *Population and Housing Census 2011*. Tirana: Institute of Statistics.

52. Sipas projeksioneve të popullsisë, në vitin 2018 popullsia e grup-moshës 18 – 40 vjeç duhet të jetë rreth 939 mijë persona. Në këtë rast rreth 33.800 persona mund të emigrojnë brenda vitit.

Karakteristikat demografike

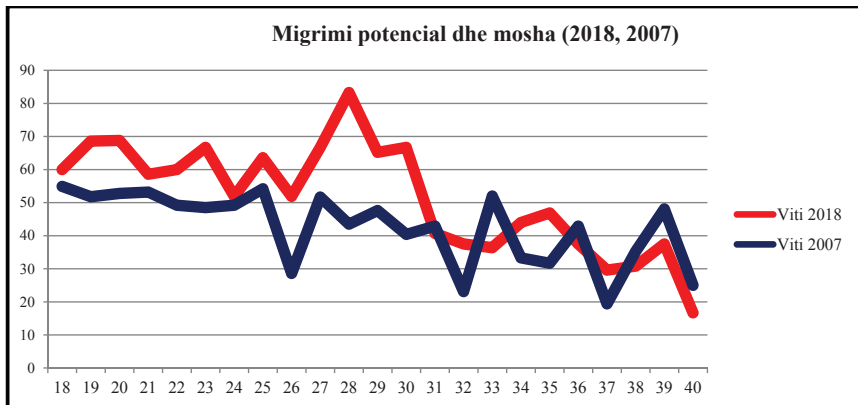
Rezultatet e anketës tregojnë se përgjithësisht synojnë të migrojnë të rinjtë dhe se dëshira për migrim, siç shihet edhe në figurën 1, ulët dukshëm në moshat pas të 40-ve. Shumë nga ata që mendojnë të migrojnë pas të 60' dëshirojnë bashkim familjar me fëmijët e tyre emigrantë kryesisht në Greqi, Itali dhe në SHBA. Në rast se do të analizojmë grup-moshën 18 deri 40 vjeç, e cila është grup-mosha më aktive dhe objekt i këtij studimi, shohim se dëshira për migrim kulmon në segmentin 27 deri në 30 vjeç (Figura 2). Të dhënat e anketës tregojnë se mesatarja e migrimit potencial për këtë segment të popullsisë shqiptare arrin në 71.2%.

Figura 2. Migrimi potencial dhe mosha (18-40 vjeç)

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Ndërkaq, një krahasim i të dhënave të dy anketave tregon se në rast se në vitin 2007 potenciali migrator shqiptar kulmonte për grup moshat 18 deri 25 vjeç, në vitin 2018 ai kulmon për moshat 27 deri 30 vjeç (Figura 3). Siç do të shohim më poshtë, ka disa arsye që shpjegojnë këto kulmime në grup-mosha të ndryshme në kurbat e migrimit potencial të shqiptarëve në harkun e 11 viteve.

Figura 3. Migrimi potencial për grup-moshën 18 deri 40 vjeç në 2007 dhe 2018

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Migrimi potencial është më i madh tek meshkujt (61.8%) se sa tek femrat (48.3%), çka lidhet me traditën që ekziston në Shqipëri dhe statusin e tyre civil. Përgjithësisht migrimi shqiptar ka qënë i paraprirë nga meshkujt, ndërsa femrat pasonin në një periudhë të mëvonshme nëpërmjet bashkimit familjar ose martesave. Pak më shumë se gjysma (51.7%) e atyre që dëshirojnë të migrojnë janë të martuar dhe 47.6% janë beqarë (Tabela 3).

Tabela 3. Gjendja civile e migrantëve potencialë, sipas gjinisë (në %)

Nr	Statusi civil i migrantëve potencialë	I/e martuar	Asnjëherë i martuar	I divorcuar/ndarë, i ve
1	Meshkuj	35.4	64.6	0.0
2	Femra	59.5	39.5	1.0
3	Të gjithë migrantët potencialë	51.7	47.6	0.7

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Ekziston një asimetri gjinore interesante në këto shifra. Kështu dëshira për migrim është dukshëm më e lartë tek meshkujt e pamartuar (64.6%) se sa tek ata të martuar (35.4%). Kjo shpjegohet me faktin se meshkujt e pamartuar janë më të pavarur dhe të lirë për të migruar, kurse meshkujt e martuar duhet të marrin në konsideratë familjen (gruan dhe fëmijët) për të cilët ata janë përgjegjës. E kundërta ndodh me femrat. Migrimi potencial është më i ulët për ato që nuk janë të martuara dhe më i lartë për ato që janë të martuara. Kjo shpjegohet me faktin se femrat e pamartuara kanë mundësi të kufizuara për të migruar në mënyrë të pavarur, duke qenë se janë ‘të kontrolluara’ nga familjet e tyre (femrat e mirë-arsimuara, studente, të diplomuara, etj. janë një përjashtim), ndërsa femrat e martuara pasqyrojnë (deri diku) synimet e bashkëshortëve, ose mund të jenë në favor të emigrimit në një shoqëri më ‘progresive’.

Arsimimi

Ekziston një korelacion i fortë midis arsimimit dhe dëshirës për migrim. Të dhënat e anketës tonë tregojnë se migrimi potencial është më i lartë për personat që kanë kryer arsimin profesional, sekondar dhe terciar (Tabela 3). Ky fakt, nga njëra anë, shpjegohet me mundësitë më të mëdha të punësimit të personave të arsimuar dhe të kualifikuar në vendet më të përparuara të BE (sidomos në Gjermani) dhe në Amerikën e Veriut. Kështu, në kushtet e konkurrencës botërore, tregjet e reja të punës në Gjermani kërkojnë të joshin emigrantët më të kualifikuar, të cilët mund të ndikojnë pozitivisht në konkurrueshmërinë afat-gjatë të vendit. Ndërsa nga ana tjetër kjo tregon se njerëzit e kualifikuar dhe të arsimuar janë të pakënaqur me mundësitë e punësimit dhe kushtet e punës në Shqipëri.

Ndërkaq, një krahasim me anketën e vitit 2007 tregon se ka një përmbysje të tendencës (Tabela 4). Të dhënat e anketës së vitit 2007 tregojnë se sa më i ulët ishte niveli arsimor aq më e lartë ishte dëshira

për migrim.⁵³ Kjo shpjegohej me faktin se njerëzit e paarsimuar dhe të pakualifikuar ishin të papunë ose kishin vështirësi në gjetjen e një pune në Shqipëri dhe dëshironin të migronin (kryesisht në Itali dhe Greqi). Ndërsa ata që zotëronin një profesion ose kishin një arsimim më të lartë, e kishin më të lehtë të integroheshin në tregun e punës në Shqipëri. Krahës kësaj ka edhe një arsye tjetër që e shpjegonte këtë tendencë. Kështu, anketa me migrantët e kthyer në vitin 2007 tregonte se 34% e të kthyerëve me arsim universitar kishin punuar në Greqi si punëtorë të pakualifikuar (*brain waste*) dhe shpesh në sektorin informal, çka nuk nxiste të tjerët të migronin.

Tabela 4. Migrimi potencial dhe niveli më i lartë i arsimor që kanë përfunduar, 2018 dhe 2007 (në %)

Nr	Niveli më i lartë i arsimit	2018	2007
1	Nuk ka frekuentuar shkollën	0.0	75.0
2	Më pak se arsimi primar	0.0	46.2
3	Arsim primar (9 vite shkollë)	47.3	50.0
4	Shkollë e mesme e përgjithshme	57.6	40.9
5	Shkollë e mesme profesionale	58.8	44.7
6	Universitet (diplomë universitare, master)	52.3	40.3
7	Migrimi potencial (popullsia 18-40 vjeç)	52.0	44.0

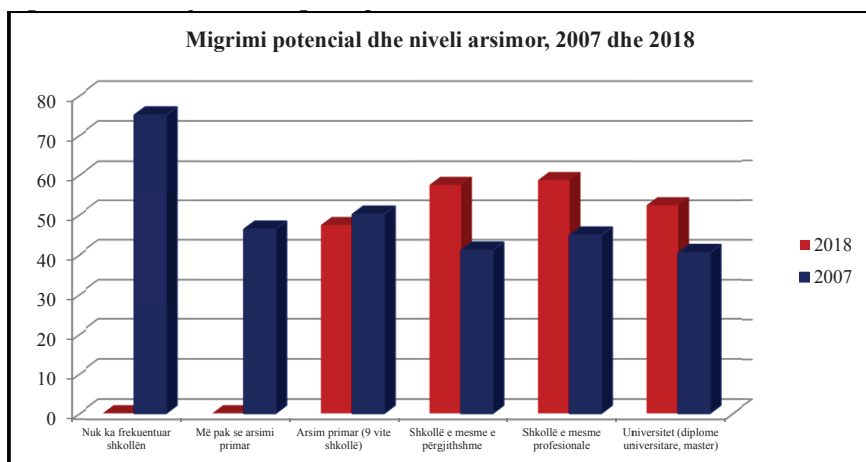
Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Të dhënat e tabelës së mësipërme duhen interpretuar me kujdes, sepse kufijtë midis grupeve (shkollë e mesme e përgjithshme, universitet) shpesh nuk janë statikë dhe mund të ndodhë që një grup njerëzish pavarësisht nga niveli më i lartë arsimor i arritur që japin në anketë të kenë kaluar ndërkohë tek tjetri. Në anketë pyetja që ju bë të intervistuarëve për ti ndarë në grupe kishte të

53. **European Training Foundation** (2007). *The Contribution of Human Resources Development to Migration Policy in Albania*. Torino: ETF.

bënte me nivelin më të lartë të arsimit të arritur dhe që shprehej në marrjen e një diplome ose certifikatë.⁵⁴ Por shumë individë që aktualisht vazhdojnë studimet universitare raportuan (me të drejtë) si nivelin më të lartë arsimor të arritur shkollën e mesme (edukimin sekondar) kur praktikisht kanë kaluar tek arsimimi universitar (edukimi terciar). Ndërkaq, të dhënat e anketës tregojnë se 65.1% e studentëve aktualë dëshirojnë të migrojnë, shifër kjo shumë më e lartë se mesatarja e migrimit potencial, por që përfshihet në grupin e personave me edukim sekondar.

Figura 4. Ndërlidhja midis migrimit potencial dhe nivelit të arsimit në 2007 dhe 2018

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

54. Pyetja që ju bë të intervistuarëve ishte: Cili është niveli më i lartë i arsimit që keni përfunduar deri tani? Përgjigjet e mundshme që i anketuari mund të përzgjidhte ishin: pa shkollë, arsim fillor (4-5 vjet), shkollë 8/9 vjeçare, shkollë e mesme e përgjithshme, shkollë e mesme profesionale (2 vjeçare), shkollë e mesme profesionale (mbi 2 vjet), shkollë e lartë jo-universitare, diplomë universitare, master profesional, shkollë pas-universitare, master shkencor, doktoraturë.

Ky raport midis arsimimit dhe migrimit shprehet jo vetëm në synimin për migrim, por edhe në përzgjedhjen e vendit pritës. Kështu në vitin 2018, ne shohim se personat më të arsimuar dhe të kualifikuar synojnë të migrojnë më shumë në Gjermani, në Amerikën e Veriut dhe në vende të tjera shumë të zhvilluara të Europës Perëndimore. Kurse personat më pak të arsimuar dhe të kualifikuar synojnë më shumë në Greqi dhe pjesërisht në Itali, ku nëpërmjet rrjeteve sociale mund të gjejnë punë të pakualifikuara, qoftë edhe në sektorin informal.

Raporti midis migrimit potencial dhe arsimimit ka edhe një anë tjetër që duhet shfrytëzuar nga politikëbërësit në të ardhmen. Dëshira për të migruar në Gjermani dhe në vende të tjera të zhvilluara të Europës Perëndimore mund të shërbejë si nxitje për arsimim, kualifikim profesional dhe mësimin e gjuhës së huaj nga ana e migrantëve potencialë. Kështu, sipas një interviste të zhvilluar në Institutin Goethe në Tiranë numri i të rinjve që mësojnë dhe marrin dëshminë e gjuhës gjermane është rritur tre herë në vitin 2017 në krahasim me vitin 2013.⁵⁵ Ndërkaq, në shumë nga intervistat e realizuara nga QSES me azil-kërkuesit e kthyer nga Gjermania vërehej interesi për të kryer trajnime/kurse profesionale në mënyrë që ti përshtaten kërkesave të tregut të punës në këtë vend në rast të një migrimi të mundshëm në të ardhmen.⁵⁶

Ky interes në rritje i migrantëve potencialë për arsim dhe trajnim profesional provohet edhe nga të dhënat e anketës. Kështu, thuhet se 85% e migrantëve potencialë dëshirojnë të marrin pjesë në një trajnim në Shqipëri për tu përgatitur për të jetuar dhe punuar jashtë vendit (Tabela 5). Migrantët potencialë që dëshirojnë të marrin pjesë në këto kurse shprehin më shumë interes për mësimin e

55. Intervistë me zj. Alketa Kuka, Përgjegjëse e Departamentit të Gjuhëve, Instituti Goethe, Tiranë.

56. **Gëdeshi I., Xhaferaj E.** (2016) *Social and Economic Profile of the Return Migrants in Albania*. Tirana: International Organization for Migration.

gjuhës së huaj (72.3%), trajnim profesional (39.1%), orientim kulturor (22.9%) dhe studime universitare (17%).⁵⁷ Ky interes për tu përgatitur për të punuar dhe jetuar në vendin e migrimit ka një rritje të dukshme në krahasim me anketën e vitit 2007, kur vetëm 48.7% e migrantëve potencialë shprehte këtë dëshirë.⁵⁸ Kjo dëshirë duhet mbështetur sepse rrit kapitalin human të vendit dhe atë të migrantit potencial.

Tabela 5. Dëshira për trajnim dhe lloji i trajnimit në 2018 dhe në 2007 (në %)

Nr		Dëshirojnë trajnim	Mësim gjuhe	Orientim kulturor	Trajnim profesional	Studime universitare	Tjetër	Nuk e di
1	Anketa e vitit 2018	85.0	72.3	22.9	39.1	17.0	-	-
2	Anketa e vitit 2007	48.7	85.1	9.3	19.4	7.4	0.9	1.4

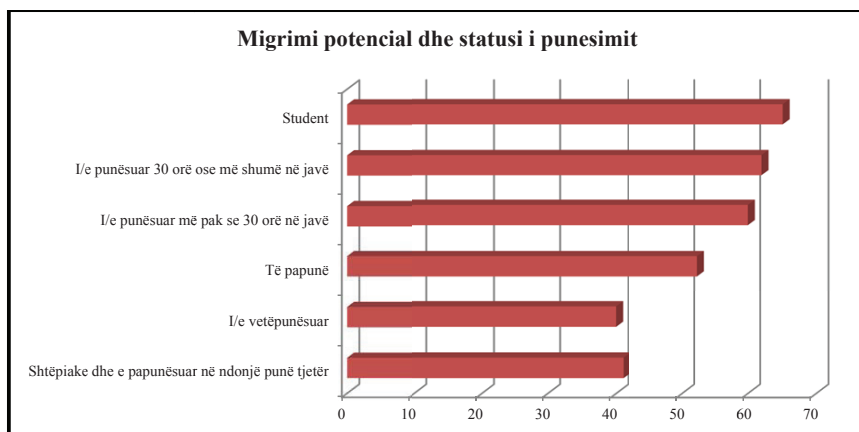
Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Statusi në tregun e punës

Të dhënat e anketës tregojnë se studentët dhe të punësuarit janë më të prirur të migrojnë në krahasim me të papunët, të vetë-punësuarit dhe shtëpijaket (Figura 5). Ky fakt tregon se punësimi, në vetvete, nuk e parandalon migrimin. Nga ana tjetër, as papunësia nuk është një faktor i veçantë, i cili nxit në mënyrë shpërpjesëtimore mendimet për të migruar. Kushtet e punës, pagat e ulta dhe mungesa e perspektivës janë disa nga faktorët që i shtyjnë njerëzit të migrojnë. Të dhënat e anketës tregojnë se në disa sektorë të ekonomisë dhe në disa profesione, si në call centers, shëndetësi, ndërtim, shitje, etj njerëzit janë më të prirur të migrojnë (Tabela 6).

57. Pyetja që iu bë migrantëve potencialë ishte: Çfarë lloj trajnimi do të dëshironit të bënit? I anketuari mund të zgjidhte një ose më shumë opsione, si mësim gjuhe, orientim kulturor, trajnim profesional, studime universitare, tjetër (specifikoni).

58. **European Training Foundation** (2007) *The Contribution of Human Resources Development to Migration Policy in Albania*. Turin: ETF.

Figura 5. Statusi i punësimit dhe synimi për të migruar

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Tabela 6. Migrimi potencial sipas sektorit ekonomik dhe profesionit (në %)

Nr	Sektorët/profesionet	Dëshirojnë të migrojnë	Nuk dëshirojnë të migrojnë
1	Punonjës në call center	85	15
2	Infermier/e	83	17
3	Punonjës në ndërtim	56	44
4	Punonjës në rrobaqepësi	53	47
5	Punonjës në industrinë e këpucëve	38	62
6	Shitës	67	33
7	Tregtarë të vegjël	42	58
8	Mësues	27	73

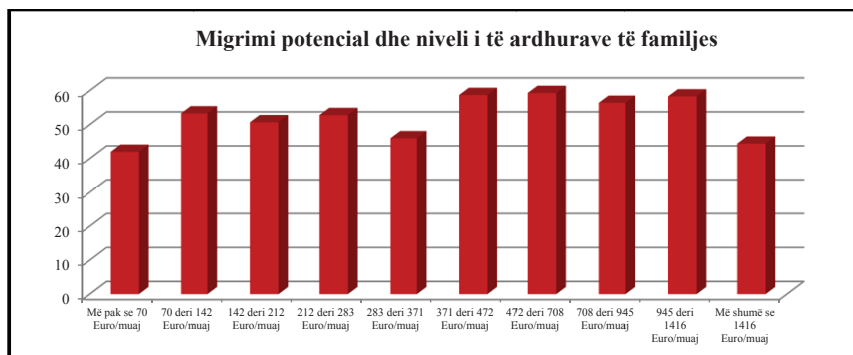
Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Shënim: Këto të dhëna duhen interpretuar me kujdes, sepse në disa raste numri i personave është i vogël dhe rezultati mund të mos jetë bindës.

Të ardhurat

Pavarësisht se dëshira për migrim vërehet tek të gjitha grupet shoqërore ajo nuk është më një karakteristikë vetëm e grupeve të varfëra të shoqërisë shqiptare. Për të argumentuar këtë hipotezë ne i ndamë të anketuarit (në varësi të përgjigjes së tyre) në 10 grupe të mëdha duke u bazuar në të ardhurat mujore ose vjetore (neto) të familjes së tyre.⁵⁹

Figura 6. Ndërlidhja midis migrimit potencial dhe të ardhurave të familjes (në %)

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

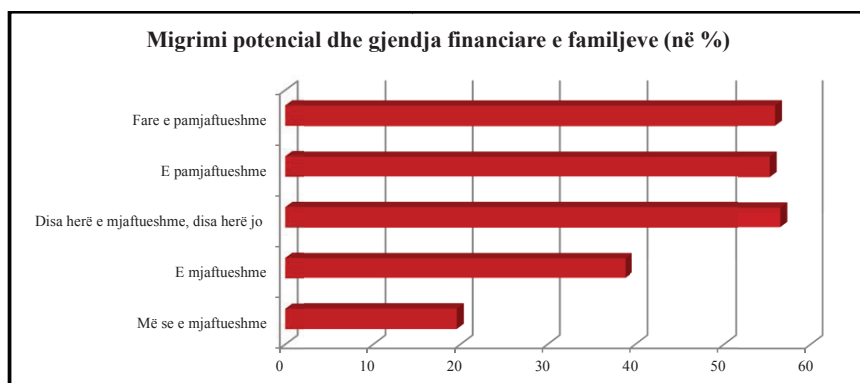
Grupi që është në fund të shkallës së të ardhurave ka më pak se 70 Euro të ardhura familjare mujore dhe ai që është në krye të saj ka 1,416 Euro dhe më shumë të ardhura familjare mujore.⁶⁰ Të dy grupet skajore kanë nivelin më të ulët të migrimit potencial për

59. Kërkesa që ju bë të anketuarëve ishte: Këtu jepet një listë me të ardhura dhe do të donim të dinim se në cilin grup bën pjesë familja juaj, duke llogaritur të gjithë rrogat, pensionet, dhe burimet e tjera të të ardhurave. Vetëm tregoni shkronjën e grupit në të cilin bën pjesë familja juaj duke llogaritur të ardhurat pas pagimit të taksave dhe detyrimeve të tjera.

60. Në llogaritjen e të ardhurave familjare në Euro ne u bazuam në kursin e këmbimit 1 Euro = 130 lekë.

arsye krejtësisht të ndryshme. Familjet shumë të varfëra e kanë të vështirë të migrojnë sepse ju mungojnë burimet financiare, humane dhe sociale të nevojshme për procesin e migrimit. Kurse familjet e pasura shpesh nuk kanë nevojë. Është interesante se dëshira për migrim është pak më e lartë në grupet që kanë të ardhura mbi mesataren se sa në ato që i kanë të ardhurat më të ulta (Figura 6).

Figura 7. Migrimi potencial dhe gjendja financiare e familjes (2007)

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2007.

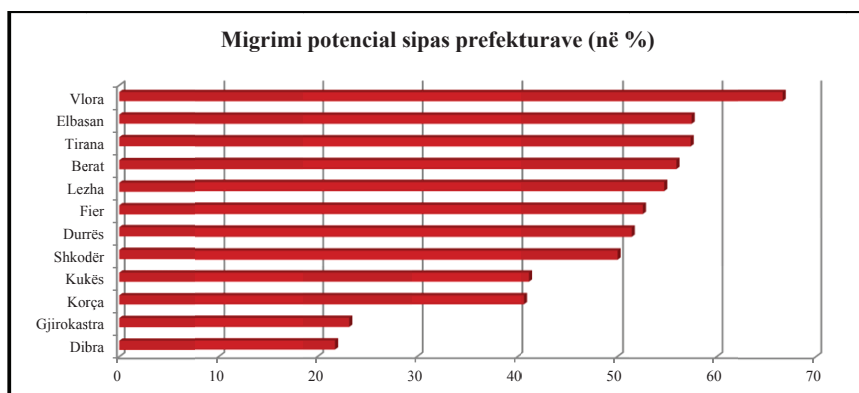
Kjo përbën edhe një ndryshim të dukshëm me anketën e vitit 2007. Në këtë anketë ne nuk i ndanim familjet mbi bazën e të ardhurave mujore, por në bazë të vetë-vlerësimit të tyre për gjendjen financiare të familjes për të përballuar nevojat e saj kryesore.⁶¹ Përgjigjet tregojnë se migrimi potencial ishte më i lartë tek familjet që e karakterizojnë gjendjen financiare si “fare e pamjaftueshme”, e “pamjaftueshme” dhe “disa herë e mjaftueshme dhe disa herë jo” (Figura 7).

61. Pyetja që iu bë të anketuarëve ishte: Mbi të gjitha, a është situata financiare e familjes e mjaftueshme për të përballuar nevojat tuaja kryesore? Përgjigjet e mundshme ishin: Më se e mjaftueshme; E mjaftueshme; Disa herë e mjaftueshme, disa herë jo; E pamjaftueshme; Fare e pamjaftueshme.

Prirjet rajonale

Të gjitha këto karakteristika të reja të migrimit potencial pasqyrohen edhe në shpërndarjen gjeografike të tyre. Kështu, anketa e vitit 2007 tregonte se të rinjtë e pakualifikuar dhe me nivel të ulët arsimor, kryesisht nga zonat e varfëra të veriut (Kukësi) dhe zonat jugore kufitare (Korça, Gjirokastra) të vendit ishin më të prirur të migronin. Kjo tendencë nuk vërehet në anketën e vitit 2018. Migrimi potencial është më i lartë nga qarqet Vlorë, Elbasan, Tiranë, Berat, etj dhe më i vogël në qarqet e varfëra (Kukës, Dibër) dhe kufitare të vendit (Korça, Gjirokastra) (Figura 8).

Figura 8. Migrimi potencial sipas prefekturave në Shqipëri

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Vendim i familjes

Vendimi për të migruar është rezultat i një diskutimi të gjatë në familje dhe shpesh shihet si një strategji afat-gjatë e saj. Migrimi ndërkombëtar konceptohet si një mundësi që do të përmirësonte gjëndjen financiare të familjes. Këtë mendim shprehin thuajse 97% e migrantëve potencialë.

Përgjithësisht meshkujt thonë se vendimi për të migruar merret ‘prej të dy palëve’ (48.5%), domethënë prej tyre dhe pjestarëve të tjerë të familjes, ose ‘tërësisht prej tyre’ (48.5%). Ndërsa tek femrat përqindja e atyre që thonë ‘prej të dy palëve’ (84.1%), padyshim për shkak të traditës, është dukshëm më e lartë. Një pjesë e vogël e tyre, kryesisht ato të pamartuara dhe nga zonat urbane shprehen se mund të vendosin vetë (Tabela 7). Por në këtë vendim të rëndësishëm, sipas të anketuarëve që shprehen “të tjerë”, mund të ndikojnë kryesisht bashkëshorti/ja (47.5%) dhe prindërit (39.5%).

Tabela 7. Vendimi për të migruar (në %)

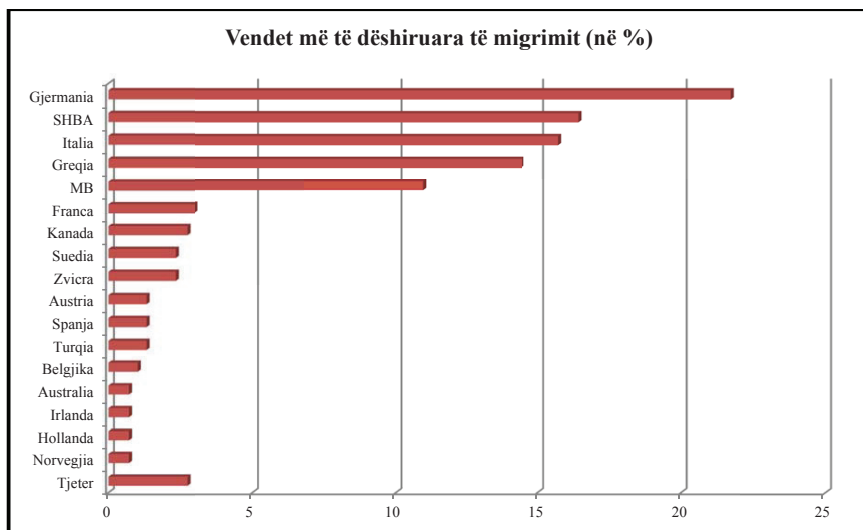
Nr		Gjithsej	Meshkuj	Femra
1	Tërësisht prej jush	23.7	48.5	11.9
2	Tërësisht prej të tjerëve	3.3	2	4.0
3	Prej të dy palëve	72.6	48.5	84.1
4	Nuk e di	0.3	1.0	0.0
	Gjithsej	100.0	100.0	100.0

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

5.3. Për ku?

Dhjetë vendet e para ku dëshirojnë të migrojnë shqiptarët janë Gjermania (21.7%), SHBA (16.4%), Italia (15.7%), Greqia (14.4%), Mbretëria e Bashkuar (11%), Franca (3%), Kanadaja (2.7%), Zvicra (2.3%), Suedia (2.3%) dhe Austria (1.3%). Nga figura e mëposhtme shihet qartë se migrimi potencial shqiptar, nga njëra anë, përqëndrohet në vendet e BE (74.6%), dhe nga ana tjetër në Amerikën e Veriut (SHBA dhe Kanada - 19.1%). Vënde të tjera, jashtë këtyre dy zonave gjeografike, janë edhe Turqia (1.3%) dhe Australia (0.7%).⁶²

62. Vitet e fundit vërehet se disa grupe të marginalizuara të popullsisë shqiptare, siç janë romët dhe egjiptianët, gjithnjë e më shumë migrojnë në Turqi, ku punojnë kryesisht në manufakturë. Për më shumë shiko: **Gëdeshi I., Mykerei P., Danaj E.** (2017) *Mapping*

Figura 9. Vendet më të dëshiruara si vende destinacioni

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Në krahasim me anketën e vitit 2007 ka një ri-orientim të flukseve të migrimit potencial shqiptar që shpjegohet me ndryshimet e thella që kanë ndodhur nga ndikimi i dy krizave, krizës ekonomike botërore dhe krizës të refugjatëve. Kështu Gjermania është vendi i parë i preferuar i migrantëve potencialë shqiptarë dhe rreth 22% e tyre dëshirojnë të migrojnë në këtë vend. Në vitin 2018, në krahasim me anketën e vitit 2007, ajo ka rritjen më të madhe nga të gjitha vendet e tjera, me 17 pikë përqindje (Tabela 8). Përfytyrimi i krijuar për Gjermaninë nga azil-kërkuesit shqiptarë, si një vend social (arsimi, shëndetësia, mbrojtja sociale) me mundësi të mëdha punësimi dhe të ardhura të larta, është transmetuar në masën e gjerë të njerëzve kur ata janë kthyer në Shqipëri. Thuajse të gjitha intervistat e zhvilluara me azil-kërkuesit shqiptarë të kthyer tregojnë se ata dëshirojnë të ri-emigrojnë në Gjermani.⁶³ Edhe një

of Skills, Employment and Entrepreneurship Opportunities of Roma and Egyptians in the Project Sites of Tirana, Durrës, Berat and Shkodra. Tirana: UNDP.

63. **Gëdeshi I., Xhaferaj E.** (2016) *Social and Economic Profile of the Return*

anketë e realizuar në periudhën 2017-2018 me 520 studentë shqiptarë që studiojnë në vende të ndryshme të BE tregoi se rreth 23% e tyre dëshirojnë të migrojnë pas përfundimit të studimeve në Gjermani.⁶⁴

Tabela 8. Vendet më të dëshiruara për të migruar, 2018 krahasuar me 2007 (në %)

Nr	Vendet	Anketa e vitit 2018	Anketa e vitit 2007	Diferenca
1	Gjermania	21.7	4.5	+ 17.2
2	SHBA	16.4	14.5	+ 1.9
3	Italia	15.7	31.2	- 15.5
4	Greqia	14.4	26.5	- 12.1
5	MB	11.0	14.7	- 3.7
6	Franca	3.0	2.0	+1.0
7	Kanada	2.7	3.6	- 0.9
8	Suedia	2.3	0.2	+ 2.1
9	Zvicra	2.3	0.0	+ 2.3
10	Austria	1.3	0.2	+ 1.1
11	Spanja	1.3	0.0	+ 1.3
12	Turqia	1.3	0.0	+ 1.3
13	Belgjika	1.0	1.8	- 0.8
14	Tjetër	2.7	0.8	+1.9
	Gjithsej	100.0	100.0	

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Tabela 8 tregon se Italia dhe Greqia, tradicionalisht dy vendet kryesore të migracionit shqiptar, padyshim për shkak të papunësisë së lartë

Migrants in Albania. Tirana: International Organization for Migration.

64. Për disa nga rezultatet paraprake të kësaj ankete shiko: **Gëdeshi I., King R.** (2018) *Research Study on Brain Gain, Reversing Brain Drain with Albanian Scientific Diaspora.* Tirana: UNDP; **King R., Gëdeshi I.** (2017) *Albanian Students Abroad: The Future Scientific Diaspora?* Presentation to the Conference 'Migration, Diaspora and Development in Albania and the Western Balkans', Tirana, 27–28 October.

dhe të zgjatur që përjetuan si pasojë e krizës ekonomike globale, po e humbasin joshjen për migrantët shqiptarë. Në vitet e mëparshme, këto dy vende pritëse dalloheshin edhe për nivelet e larta të racizmit kulturor dhe stigmatizimit që duhet të përballonin migrantët shqiptarë. Krahasimi i dy anketave tregon se gjatë një harku kohor prej 11 vjetësh ato kanë humbur respektivisht 15.5 dhe 12 pikë përqindje secila.

Tendencat e reja tregojnë se migrantët shqiptarë do të përqëndrohen gjithnjë e më shumë në vendet e zhvilluara të Europës Perëndimore. Kështu Karoline Novinscak Kölker në një studim të saj thekson se në fund të vitit 2015 numri i migrantëve legalë shqiptarë në Gjermani arrinte në rreth 59.000 persona.⁶⁵ Padyshim, kur numri i migrantëve dhe i rrjeteve sociale që i lidhin arrin një masë kritike ky migrim kthehet pastaj në një dukuri që ripërtërit vazhdimisht vetveten. Nëpërmjet rrjeteve sociale migrantët potencialë e kanë më të lehtë marrjen e informacionit, strehimin, gjetjen e një vendi pune, rregullimin e dokumentave, martesat, etj.

Ky ri-orientim i flukseve të migrimit shqiptar kryesisht drejt Gjermanisë, por edhe disa vendeve të tjera të BE (Mbretëria e Bashkuar, Francë, Suedi, Zvicër, Austri, Spanjë, Belgjikë, etj), do të sjellë në perspektivë ndryshime të tjera, sasiore dhe cilësore, në raport me të ardhurat, kursimet, dërgesat financiare, investimet, dhe kapitalin human e social të migrantëve shqiptarë. Kështu, anketa e vitit 2007 me migrantët e kthyer tregoi se përqindja e atyre që ishin trajnuar në vendin e migrimit ishte dy herë më e lartë në Gjermani dhe MB në krahasim me ata që kishin qënë në Greqi.⁶⁶ Ndërsa dy anketa të mëdha të realizuara në vitet e para të krizës ekonomike botërore (2008 dhe 2009) tregojnë se të ardhurat, kursimet dhe dërgesat financiare e familjeve të migrantëve shqiptarë nga vendet e Europës Perëndimore

65. **Novinscak Kölker K.** (2017) PowerPoint presentation of the study: *'Migration Networks between Germany and the Countries of Origin: Republic of Albania and Republic of Kosovo'*. Tirana, 9 March 2017.

66. **European Training Foundation** (2007). *The Contribution of Human Resources Development to Migration Policy in Albania*. Torino: ETF.

dhe Qëndrore janë më të larta se ato nga Greqia dhe Italia (Tabela 9).⁶⁷ Rrjedhimisht ndikimi i flukseve të reja të migracionit shqiptar në ekonominë e vendit - nëpërmjet dërgesave financiare e sociale, investimeve dhe kapitalit human në rast kthimi - do të jetë më i madh.

Tabela 9. Të ardhurat, kursimet dhe dërgesat e familjeve migrante shqiptare

Nr		IFAD/2008			ONM/BB/PNUD 2009		
		Vënde të tjera të BE	Italia	Greqia	Vënde të tjera të BE	Italia	Greqia
1	Të ardhurat mesatare mujore individuale	2,279	1,412	1,283	2,226	1,344	1,125
2	Të ardhurat mujore të familjes	3,065	2,380	2,120	3,260	2,518	1,897
3	Shpenzimet mujore të familjes	2,157	1,439	1,362	1,972	1,610	1,309
4	Kursimet mujore të familjes	908	941	757	1,287	908	587
5	Dërgesat financiare (vjetore)	2,573	1,545	1,650	2,893	984	1,527
6	Përqindja e familjeve që dërgojnë dërgesa financiare	72.1	76.8	79.1	62.6	57.5	72.9

Burimi: Gëdeshi I. (2010) *Global Crisis and Migration: Monitoring a Key Transmission Channel for the Albanian Economy*. Tirana: International Organization for Migration and United Nations Development Programme with the support of the World Bank; **de Zwager N., Gressmann W., Gëdeshi I.** (2010) *Market Analysis: Albania—Maximising the Development-Impact of Migration-Related Financial Flows and Investment to Albania*. Vienna, IASCI, http://cessalbania.al/wp-content/uploads/2017/02/Albania_Market_Analysis.pdf (last accessed 29 September 2018).

67. **Gëdeshi I.** (2010) *Global Crisis and Migration: Monitoring a Key Transmission Channel for the Albanian Economy*. Tirana: International Organization for Migration and United Nations Development Programme with the support of the World Bank; **de Zwager N., Gressmann W., Gëdeshi I.** (2010) *Market Analysis: Albania—Maximising the Development-Impact of Migration-Related Financial Flows and Investment to Albania*. Vienna, IASCI, http://cessalbania.al/wp-content/uploads/2017/02/Albania_Market_Analysis.pdf (last accessed 29 September 2018).

Por nga ana tjetër, siç do të shohim, ky proces do të shoqërohet edhe me një migrim të trurit dhe zvogëlim të burimeve humane në Shqipëri. Kështu, numri i inxhinierëve, informaticienëve, mjekëve dhe infermiereve që migrojnë në drejtim të Gjermanisë është në rritje.⁶⁸ Dorina, një nga të intervistuarit tanë që ka një PhD në fushën e mjeksisë, shpreh shqetësimin e saj: “Rjedhja e trurit nga Shqipëria do të vazhdojë. Në Hollandë është e vështirë për t’u pranuar si mjek sepse duhet t’i japësh provimet nga e para. Kurse Gjermania i ka lehtësuar shumë procedurat e pranimit të mjekëve. Ata pranojnë nga i gjithë Ballkani, por në fillim u venë si kusht që të punojnë në këtë ose atë zonë rurale dhe të bëjnë trajnime (...). Në Gjermani kanë ikur gati 30% e studentëve që kanë përfunduar studimet me mua. Tek ne diplomohen rreth 180 mjekë në vit dhe gjatë 3-4 viteve të fundit rreth 30% e tyre kanë migruar në Gjermani. Kjo përqindje është shumë e lartë dhe është për të ardhur keq, sepse është investuar 6 vjet për përgatitjen e tyre plus që janë më të mirët. Migrojnë ata që janë në gjendje të mësojnë më shpejt gjuhën e huaj (gjermanishten) dhe të bëjnë më mirë punën.”

Rrjedhimisht është detyrë e politikëbërësve, të cilët nëpërmjet politikave efikase duhet të maksimizojnë anët pozitive dhe të minimizojnë anët negative të flukseve të reja të migrimit shqiptar.

Migrantët potencialë u pyetën edhe për mundësinë e përzgjedhjes së një vendi tjetër, krahas të parit, për të migruar.⁶⁹ Është interesante se edhe në këtë rast Gjermania është përsëri vendi i parë i dëshiruar nga 23.7% e migrantëve potencialë. Shumë nga migrantët potencialë që kanë zgjedhur si vend të parë të migrimit Greqinë ose Italinë kanë si mundësi të dytë Gjermaninë. Ndërsa renditja e vendeve të tjera në klasifikim ndryshon.

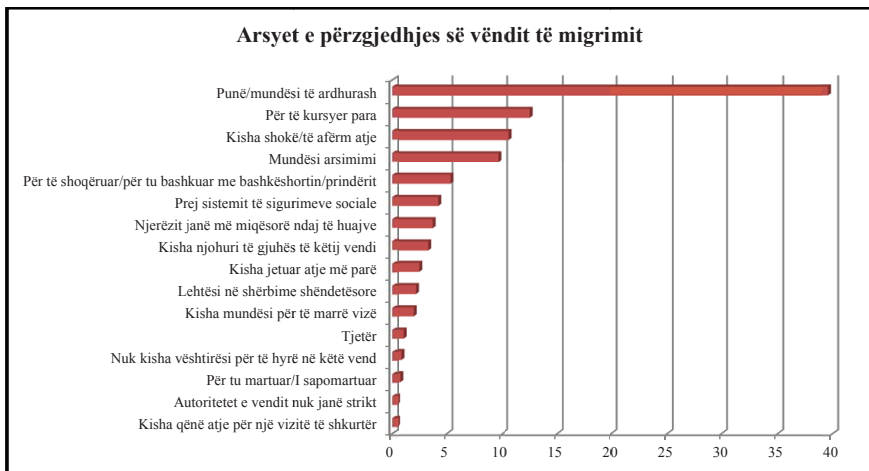
68. **Gjypi A.**, (2018) *Largimi i mjekëve nga Shqipëria*. Tirana: Friedrich Ebert Stiftung;

Tollkuci E., Collaku M. (2017) Challenges of social indicators affecting the skilled migration of Albanian physicians. Paper presented at the Conference ‘Migration, Diaspora and Development in Albania and the Western Balkans’, Tirana, 27–28 October.

69. Pyetja që iu bë migrantëve potencialë ishte: Ka vende të tjera që ju mund të konsideroni për të emigruar? Shkruajeni.

Ne i pyetëm migrantët potencialë edhe për disa nga faktorët që ndikojnë në përzgjedhjen e vendit të dëshiruar të migrimit.⁷⁰ Përgjigjet tregojnë se përzgjedhja e këtyre vendeve (Figura 10) përcaktohet kryesisht nga faktorë ekonomiko-socialë, të tilla si mundësia e punësimit dhe të ardhurat e larta (39.6%), mundësia për të kursyer para (12.5%), ekzistenca e rrjeteve sociale (10.6%), mundësitë e arsimimit (9.6%), bashkimi familjar (5.3%) dhe sistemi i sigurimeve sociale (4.2%).

Figura 10. Arsyt kryesore për përzgjedhjen e vendit të destinacionit (në %)

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Midis vendeve të ndryshme ekzistojnë edhe dallime në faktorët e përzgjedhjes (Tabela 10). Kështu migrantët potencialë që dëshirojnë të migrojnë në Gjermani dhe SHBA vlerësojnë më shumë punësimin dhe të ardhurat, mundësinë e kursimit, arsimimin e fëmijëve, sistemin e sigurimeve sociale dhe shërbimet shëndetësore. Nga

70. Pyetja që iu bë migrantëve potencialë ishte: Pse do të emigronit në këtë vend? Në tërësinë e alternativave secili migrant potencial mund të zgjidhte deri në tre mundësi.

tabela shihet se përqindja e migrantëve potencialë që përzgjedhin Gjermaninë dhe SHBA për shkak të këtyre faktorëve është më e lartë se mesatarja.

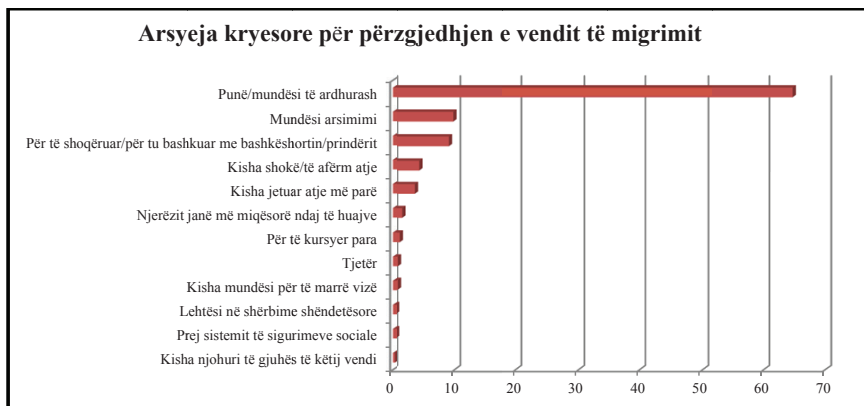
Tabela 10. Arsyet e përzgjedhjes së vendit të destinacionit nga migrantët potencialë (në %)

Mundësitë	Gjithsej	Gjermania	SHBA	Italia	Greqia	MB
Punë/mundësi të ardhurash	39.6	45.2	39.8	36.7	44.4	41.7
Për të kursyer para	12.5	20.0	14.3	11.9	13.3	6.9
Prej sistemit të sigurimeve sociale	4.2	4.4	6.1	2.8	3.3	1.4
Për tu martuar/I sapo martuar	0.8	0.0	0	1.8	0.0	2.8
Për të shoqëruar/bashkuar me bashkëshortin/prindërit	5.3	4.4	1.0	7.3	14.4	4.2
Kisha shokë/të afërm atje	10.6	5.2	11.2	17.4	11.1	19.4
Njerëzit janë më miqësorë ndaj të huajve	3.7	0.7	2.0	3.7	2.2	5.6
Mundësi arsimimi	9.6	8.9	14.3	10.1	1.1	12.5
Kisha njohuri të gjuhës të këtij vendi	3.3	1.5	3.1	1.8	3.3	1.4
Lehtësi në shërbime shëndetësore	2.2	2.9	2.0	0.0	1.1	1.4
Nuk kisha vështirësi për të hyrë në këtë vend	0.9	0.7	1.0	0.9	2.2	
Autoritetet e vendit nuk janë strikt	0.5	1.5	0.0	0.0	0.0	1.4
Nuk ishte e vështirë për të hyrë ilegalisht	0	0.0	0.0	0.0	0.0	
Kisha jetuar atje më parë	2.5	0.7	2.0	2.8	3.3	
Kisha qënë atje për një vizitë të shkurtër	0.5	0.7	0.0	0.9		
Kisha mundësi për të marrë vizë	2.0	1.5	2.0	1.8		1.4
Tjetër	1.1	1.5	0.0	0.0		
Nuk e di	0.6	0.0	0.0			
Pa përgjigje/e pa aplikueshme	0.1	0.0	1.0			
Gjithsej	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Ekzistenca e rrjeteve sociale luan një rol të rëndësishëm në përzgjedhjen e vendit të migrimit. Pasja e të afërmeve dhe shokëve apo një eksperiencë e mëparshme migrimi në një vend e rrit tërheqjen e migrantëve potencialë ndaj tij. Këto rrjete sociale reduktojnë rreziqet, ashtu siç ulin koston materiale dhe psikologjike të migrimit. Kjo shpjegon pse Italia dhe Greqia, pavarësisht rënjes së dukshme të preferencës në anketën e 2018 kundrejt asaj të vitit 2007, vazhdojnë të jenë ndër vendet e para (përkatësisht i treti dhe i katërti) të migrimit potencial shqiptar. Tabela e mësipërme tregon se përqindja e migrantëve potencialë që përzgjedhin Italinë dhe Greqinë (por edhe SHBA) për shkak të pranisë së rrjeteve sociale është më e lartë se mesatarja. Një faktor tjetër i rëndësishëm për këto dy vende, ku ka një përqëndrim të migracionit shqiptar, është edhe bashkimi familjar.

Figura 11. Arsyeja kryesore për përzgjedhjen e vendit të migrimit potencial

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Përgjithësisht njerëzit mund të kenë arsye të shumta në përzgjedhjen e vendit të migrimit. Por për të thelluar analizën ne i pyetëm migrantët potencialë edhe për faktorin kryesor që ndikon në përzgjedhjen e vendit të migrimit.⁷¹ Nga përgjigjet vërehet se punësimi dhe të ardhurat (65.2%), mundësia e arsimimit të fëmijëve (9.8%), bashkimi familjar (9.4%), prania e rrjeteve sociale (4.5%) dhe eksperiencat e mëparshme në atë vend (3.1%) janë faktorët kryesorë shtytës të migrimit potencial (Figura 11). Rrjedhimisht, nëqoftëse i grupojmë faktorët kryesorë që i frymëzojnë njerëzit të migrojnë ato janë faktorët materialë, humanë (arsimimi) dhe kapitali social.

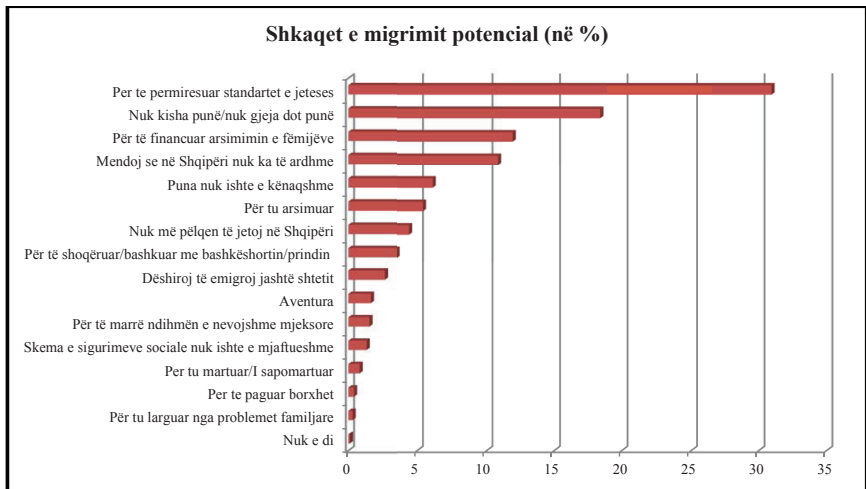
5.4. Arsyet e dëshirës për të migruar

Ekzistojnë shkaqe të ndryshme të migrimit potencial, ku mund të përmendim faktorët ekonomikë, arsimorë, familjarë, shëndetësorë dhe perceptimin që të anketuarit kanë për perspektivën e tyre në vendlindje.⁷²

Sidoqoftë faktorët ekonomikë, ku bëjnë pjesë përmirësimi i standarteve të jetesës, papunësia, pagat e ulta dhe kushtet e punës, skemat e sigurimeve sociale dhe borxhet, vazhdojnë të mbeten shtytësit kryesorë të migrimit shqiptar. Sipas anketës këta faktorë përfaqësojnë 57% të shkaqeve të migrimit ose më shumë se gjysma e të gjithë faktorëve. Kjo tregon se migrimi shqiptar edhe në fund të dekadës së tretë të tij, megjithëse në një masë më të vogël, vazhdon të udhëhiqet nga faktorë ekonomikë (Figura 12).

71. Pyetja që ju bë migrantëve potencialë ishte: Cila është arsyeja më e rëndësishme?

72. Të anketuarëve ju kërkua të jepnin tre arsyet kryesore të migrimit dhe pastaj të përcaktonin arsyen më të rëndësishme.

Figura 12. Shkaqet e migrimit potencial

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Krahas faktorëve ekonomikë një grup më i vogël personash (19.4%), por i dyti për nga rëndësia, citojnë faktorë që lidhen kryesisht me mungesën e perspektivës ekonomike, sociale dhe politike në Shqipëri. Këtu bëjnë pjesë pohimet e migrantëve potencialë se ‘në Shqipëri nuk ka të ardhme’, ‘nuk më pëlqen të jetoj në Shqipëri’, ‘dëshiroj të migroj jashtë shtetit’ dhe ndoshta ‘aventura’, të cilat në tabelën e mëposhtme i kemi grupuar nën etiketën “Arsye të tjera” (Tabela 11).

Pohimet e mësipërme nuk tregojnë mungesën e dashurisë për vendlindjen. Përkundrazi, shqiptarët e duan dhe janë krenarë për vendin e tyre. Edhe të dhënat e anketës së EVS tregojnë se thuhet 95% e të intervistuarëve thonë se janë ‘shumë krenarë’ ose ‘krenarë’ që janë shqiptarë.⁷³ Por dëshira për tu larguar nga Shqipëria lidhet

73. Në anketën e EVS të anketuarëve ju bëhej pyetja: Sa krenarë ndjeheni që jeni shqiptar? Përgjigjet e mundshme ishin: shumë krenar, krenar, jo dhe aq krenar, aspak krenar.

me pesimizmin e krijuar nga gjendja aktuale (papunësia, të ardhurat e ulta, cilësia e ulët e shërbimeve, etj) dhe ku migrimi ndërkombëtar shihet si një rrugëdalje e mundshme.

Një grup i tretë faktorësh është arsimimi (17.4%). Një pjesë e migrantëve potencialë theksojnë se ‘dëshirojnë të arsimohen’ në vendin pritës (5.4%) dhe të ‘financojnë arsimimin e fëmijëve’ të tyre (12%). Kjo shpjegohet me cilësinë e ulët të arsimit, i cili është një faktor shtytës i migrimit shqiptar. Studimet tregojnë se si pasojë e cilësisë së ulët të arsimit në Shqipëri numri i të rinjve që shkojnë për të studjuar në universitetet e BE është më i larti në vëndet e Ballkanit Perëndimor, pavarësisht se për të ardhurat për frymë Shqipëria renditet e parafundit dhe për nga numri i popullsisë e treta ndër këto vënde.⁷⁴

Faktorët familjarë ku bëjnë pjesë ‘për tu martuar/sapo martuar’, ‘bashkimi me bashkëshortin ose prindërit’ dhe për tu ‘larguar nga problemet familjare’, të cilat kanë qënë karakteristikë e dekadës së dytë të migrimit shqiptar, përfaqësojnë vetëm 4.6% të përgjigjeve. Krahas tyre, disa të anketuar theksojnë si motiv shtytës edhe faktorë shëndetësorë (1.5%).

Në rast se krahasojmë faktorët aktualë shtytës të migrimit potencial me ato të anketës së vitit 2007, vërejmë se faktorët ekonomikë, megjithëse vazhdojnë të jenë mbizotërues, janë zbutur në Shqipëri. Krahas tyre janë ulur edhe faktorët familjarë. Por nga ana tjetër vërehet një rritje e numrit të njerëzve që theksojnë faktorët arsimorë, mungesën e të ardhmes në Shqipëri dhe, në një masë më të vogël, përkujdesjen shëndetësore (Tabela 11).

74. **Gëdeshi I., King R.** (2018) *Research Study on Brain Gain, Reversing Brain Drain with Albanian Scientific Diaspora*. Tirana: UNDP.

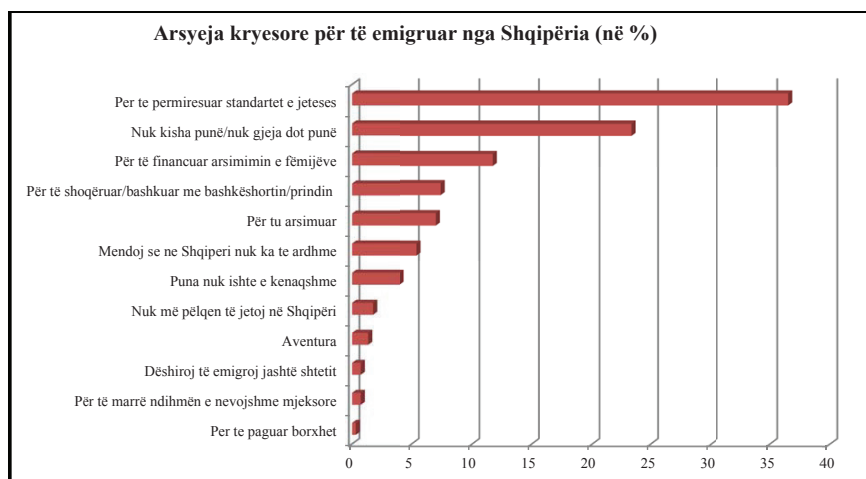
Tabela 11. Arsyet kryesore për migrimin nga Shqipëria

Nr	Arsyet për të migruar	Anketa e vitit 2018	Anketa e ETF e vitit 2007	Diferenca
I	Faktorët ekonomikë	57.0	65.8	-8.8
1	Për të përmirësuar standartet e jetesës	30.9	35.7	-4.8
2	Nuk kisha punë/nuk gjeja dot punë	18.3	19.7	-1.4
3	Natyra e punës nuk ishte e kënaqshme	6.1	9.3	-3.2
4	Skema e sigurimeve sociale nuk ishte e mjaftueshme	1.3	0.0	+ 1.3
5	Për të paguar borxhet	0.4	0.2	+ 0.2
II	Arsimimi	17.4	8.1	+ 9.3
1	Për tu arsimuar	5.4	5.4	0.0
2	Për të financuar arsimimin e fëmijëve	12.0	2.7	+ 9.3
III	Arsye familjare	4.6	11.2	- 6.6
1	Për të shoqëruar/bashkuar me bashkëshortin/prindin	3.5	10.2	- 6.7
2	Për t'u martuar/i sapo martuar	0.8	0.5	0.3
3	Për tu larguar nga problemet familjare (konflikte me prindërit, divorce)	0.3	0.5	- 0.2
IV	Shëndeti	1.5	1.1	+ 0.4
1	Për të marrë ndihmën mjeksore të nevojshme	1.5	1.1	+0.4
V	Arsye të tjera	19.4	13.8	+ 5.6
1	Në Shqipëri nuk ka të ardhme	10.8	2.9	+ 7.9
2	Dëshiroja të emigroja jashtë shtetit	2.6	2.7	- 0.1
3	Nuk më pëlqen të jetoj në Shqipëri	4.4	2.3	+ 2.1
4	Aventura	1.6	0.2	+ 1.4
5	Tjetër	0	5.7	- 5.7

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Për të thelluar analizën migrantët potencialë u pyetën që nga tërësia e faktorëve të përzgjedhur të përcaktonin edhe faktorin kryesor shtytës për të migruar nga Shqipëria.⁷⁵ Sipas përgjigjeve të migrantëve potencialë faktori kryesor për 36.5% të tyre është për të përmirësuar standartet e jetesës (Figura 13).

Figura 13. Faktori kryesor për emigrimin nga Shqipëria

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

5.5. Nën-kampioni i migrantëve të rikthyer

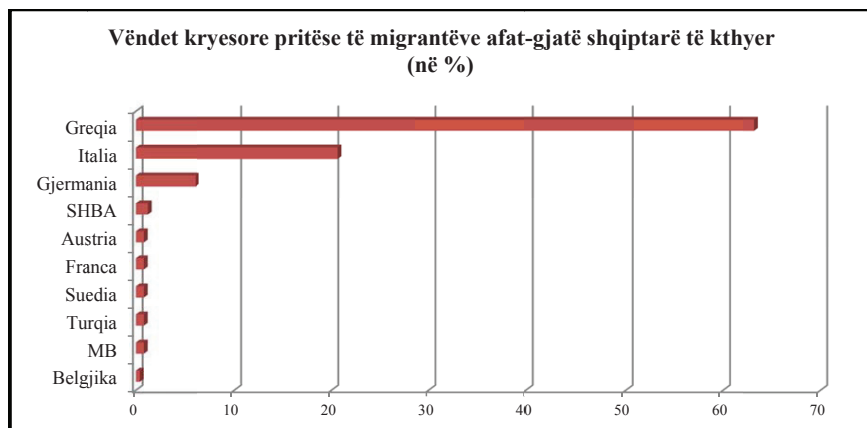
Procesi i migrimit ndërkombëtar të shqiptarëve, sidomos duke filluar që nga fundi i viteve 1990', bashkëjeton edhe me fenomenin e rikthimit të tyre.

Të dhënat e anketës tregojnë se 17.5% e personave të anketuar, 18 vjeç e sipër, kanë qënë në migrim për të paktën një vit, kryesisht në Greqi (63.3%), Itali (20.6%), Gjermani (6%), dhe në një masë

75. Të anketuarëve ju kërkua që në tërësinë e faktorëve kryesorë të përzgjidhnin më të rëndësishmin.

shumë më të vogël në SHBA, Austri, Francë, Suedi, Turqi, MB, etj (Figura 14).

Figura 14. Vendet kryesore nga janë kthyer migrantët afat-gjatë shqiptarë (në %)

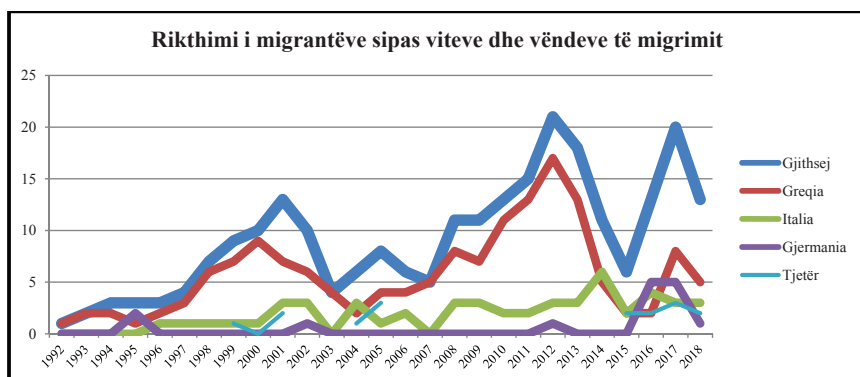
Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Figura 15, e cila bazohet në vitin e kthimit të migrantëve të anketuar, tregon se rikthimi ka qënë një proces dinamik, duke kulmuar dy herë në dhjetëvjeçarin e fundit, në vitet 2009-2013, kur u kthyen 31.7% e migrantëve shqiptarë të rikthyer, dhe në vitet 2016-2018, kur u kthyen 18.7% e tyre. Rikthimi i migrantëve shqiptarë në vitet 2009-2013 lidhet me krizën ekonomike globale dhe papunësinë e lartë në Greqi dhe Itali. Në fund të vitit 2013, sipas të dhënave të Eurostat,⁷⁶ papunësia shifronte 27.8% në Greqi dhe 12.6% në Itali, por ishte shumë më e lartë midis migrantëve. Sipas të dhënave të një studimi të përbashkët të realizuar nga INSTAT dhe ONM gjatë

76. **EUROSTAT**., Euro area unemployment rate at 11.4%, December 2014. 20/2015 - 30 January 2015. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6581668/3-30012015-AP-EN.pdf/9d4fbadd-d7ae-48f8-b071-672f3c4767dd>

kësaj periudhe u kthyen në Shqipëri rreth 134,000 migrantë.⁷⁷ Ndërsa rikthimi në vitet 2016-2018 lidhet kryesisht me kthimin e azil-kërkuesve nga Gjermania dhe disa vende të tjera të BE. Sipas të dhënave të European Asylum Support Office (EASO) gjatë periudhës 2013-2017 rreth 147,000 qytetarë shqiptarë kërkuan azil në vendet e BE (kryesisht në Gjermani, Francë, etj) dhe shumica e tyre u kthyen në vitet në vijim.⁷⁸ Në vitet 2015-2016, sipas të dhënave që disponojmë, Shqipëria ishte vendi i parë në botë për numrin e qytetarëve të kthyer nga vendet e BE.⁷⁹

Figura 15. Rikthimi i migrantëve në përgjithësi si dhe sipas vendeve, sipas vitit të rikthimit

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

77. **INSTAT, IOM** (2014) *Return Migration and Reintegration in Albania*. Tirana: Institute of Statistics/International Organization for Migration.

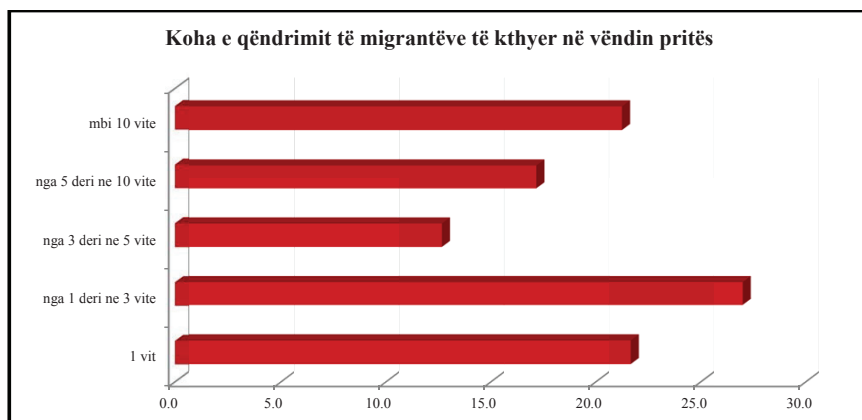
78. Sipas të dhënave të EASO, 11,075 persona nga Shqipëria kërkuan azil në vitin 2013, 16,805 në 2014, dhe 65,900 në 2015. Duke filluar nga viti 2016, kjo tendencë është në ulje. Kështu, 31,553 persona kërkuan azil në 2016 dhe 22,075 në vitin 2017;

79. **Morrica V., Stavrou S.** (2018) PowerPoint presentation at the Inception Workshop ‘Supporting the Effective Reintegration of (Roma) Returnees in the Western Balkans’, Vienna, 15 January.

Procesi i rikthimit të migrantëve është shumë i rëndësishëm për zhvillimin ekonomik dhe social të Shqipërisë, sepse ata sjellin kapitale financiare (kursimet), humane (aftësi dhe eksperiencën e fituar jashtë vendit, mentalitete dhe ide të reja, shprehi pune, etj) dhe sociale. Por kjo varet, nga njëra anë, nga koha e qëndrimit në vendin e migrimit dhe arsyet e rikthimit të tyre. Përfitimet potenciale për vendin e origjinës janë maksimale kur migrantët e kthyer kanë qëndruar në vendin e migrimit për një periudhë kohe të mjaftueshme për të arritur objektivat e tyre të kursimit, arsimimit ose formimit profesional, kur ata janë të rinj dhe dëshirojnë të investojnë kapitalet humane dhe financiare në vendin e tyre. Ndërsa, nga ana tjetër, kjo varet edhe nga krijimi i kushteve në vendin e origjinës për përdorimin me efikasitet të kapitaleve humane, financiare dhe sociale të migrantëve të kthyer.

Në rast se analizojmë kohën e qëndrimit në vendin pritës vërejmë se koha mesatare e qëndrimit të migrantëve të kthyer është 6.1 vite. Ndërkaq, një segmentim më i detajuar i këtyre të dhënave tregon se 23.7% e migrantëve të kthyer kanë qëndruar 1 vit në vendin pritës dhe 24.9% nga 1 deri në 3 vjet (Figura 16). Pjesa më e madhe e migrantëve që u përkasin këtyre dy grupeve janë azil-kërkues që iu është refuzuar kërkesa dhe janë kthyer, migrantë ilegalë të kthyer forcërisht nga autoritetet e vendit pritës ose migrantë që e kanë humbur vendin e punës si pasojë e krizës ekonomike në vendet fqinj, sipas parimit të njohur *'last hired, first fired'*. Rrjedhimisht ata nuk kanë patur kohën e nevojshme për të arritur objektivat e tyre të migrimit. Pjesa tjetër e migrantëve të kthyer ka qëndruar 3 deri 10 vjet (30.1%) dhe mbi 10 vjet (21.3%). Grupi i fundit padyshim ka patur kohën e mjaftueshme për të realizuar objektivat e migrimit.

Figura 16. Kohëzgjatja e qëndrimit në vite e të rikthyerëve në vendin pritës (në %)

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Nëpërmjet anketës ne i pyetëm migrantët e kthyer lidhur me arsyet e kthimit të tyre në Shqipëri duke i ndarë përgjigjet, sipas vetë përcaktimit të tyre, në ‘shumë të rëndësishme’, ‘disi e rëndësishme’ dhe ‘jo e rëndësishme’. Tabela e mëposhtëme tregon përgjigjet e tyre (Tabela 12).

Tabela 12. Arsyet kryesore për kthimin në Shqipëri

Nr	Arsyet	Shumë e rëndësishme	Disi e rëndësishme	Jo e rëndësishme
1	Përfundimi i programit të studimeve	1.2	0.4	98.4
2	E arrita objektivin e kursimeve që më duheshin	7.3	11.7	81.0
3	Më ofruan një punë të mirë në Shqipëri	4.8	2.4	92.7
4	Duhej të kthehesha për tu kujdesur për familjen	49.3	8.5	42.1
5	Dëshiroja që fëmijët të edukoheshin në Shqipëri	8.5	5.3	86.2
6	Malli për Shqipërinë	11.7	18.6	69.6
7	Rikthimi i detyruar	15.8	0.4	83.8
8	Humba vendin e punës ose kisha të ardhura të ulta	22.7	4.9	72.4
9	Divorci ose prishja e bashkëjetesës	1.6	0.8	97.6
10	Pension	1.2	1.2	97.6
11	Dëshiroja të krijoja një biznes në Shqipëri	8.1	4.5	87.4

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Në varësi të arsyeve që ata dhanë ne i grupuam migrantët e rikthyer në katër grupe kryesore, siç e tregon edhe tabela e mëposhtëme (Tabela 13):

Tabela 13. Grupet e të rikthyerëve sipas arsyeve kryesore

Nr	Grupet e migrantëve shqiptarë të rikthyer	Madhësia e grupit (në %)
1	Migrantët e kthyer me forcë nga autoritetet e vendit pritës;	11.9
2	Migrantët që kthehen si pasojë e humbjes së vendit të punës ose të ardhurave të ulta;	17
3	Migrantët që kthehen për tu kujdesur për familjen ose për arsye nostalgjie/psikologjike;	54.7
4	Migrantët që i kanë arritur objektivat e migrimit dhe dëshirojnë të krijojnë një biznes në Shqipëri.	16.2

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Shënim: Kjo tabelë duhet interpretuar me kujdes sepse tregon madhësinë e përafërt të çdo grupi bazuar në përgjigjet e migrantëve të kthyer.

Në grupin e parë bëjnë pjesë migrantët e kthyer me forcë nga autoritetet e vendit pritës. Këtu bëjnë pjesë azil-kërkuesit e kthyer (vullnetarisht ose me forcë) kryesisht nga Gjermania dhe migrantët e parregullt që nuk kishin dokumenta ose migrantët që ju kishte përfunduar leja e qëndrimit (përgjithësisht në Greqi). Rikthimi me forcë i migrantëve të parregullt, sidomos nga Greqia, ka qënë karakteristikë gjatë dekadës së parë të migracionit shqiptar. Kështu, sipas Reyneri rreth 1.4 milionë migrantë shqiptarë u deportuan gjatë periudhës 1990 -1998.⁸⁰ Sipas të dhënave të anketës sonë rreth 15% e migrantëve të rikthyer bëjnë pjesë në këtë grup. Këta migrantë për shkak të kthimit të parakohshëm nuk i kanë arritur objektivat e tyre të migrimit dhe shumica e tyre dëshirojnë të migrojnë përsëri.

80. **Reyneri E.** (2001) *Migrants' Involvement in Irregular Employment in the Mediterranean Countries of the European Union*. Geneva: International Labour Organization. Kjo shifër duhet interpretuar me kujdes, sepse shumë migrantë shqiptarë u rikthyen në Greqi edhe në të njëjtën ditë. Kështu i njëjti person mund të jetë deportuar disa herë.

Në grupin e dytë bëjnë pjesë migrantët që kthehen si pasojë e humbjes së vendit të punës ose të ardhurave të ulta nga puna në sektorin formal ose informal në vendin pritës. Kriza ekonomike globale dhe papunësia masive që e shoqëroi goditi një pjesë të mirë të migracionit shqiptar, sidomos në Greqi dhe në Itali.⁸¹ Rreth 17% e migrantëve të kthyer bëjnë pjesë në këtë grup.

Në grupin e tretë bëjnë pjesë migrantët që kthehen për ‘tu kujdesur për familjen’ ose për arsye nostalgjie/psikologjike. Këtu bëjnë pjesë edhe ata që shprehen se kthehen nga ‘malli për vendlindjen’, për arsye ‘divorci ose prishje bashkëjetese’, dalje në pension ose që dëshirojnë që fëmijët e tyre të edukohen në Shqipëri. Ky është grupi më i madh i migrantëve të kthyer dhe përfaqëson 54.7% të tyre.

Ndërsa në grupin e katërt bëjnë pjesë migrantët që thonë se i kanë arritur objektivat e tyre të migrimit (kursimet, përfundimi i studimeve), dëshirojnë të krijojnë një biznes në Shqipëri ose ju është ofruar një punë më e mirë në vendlindje. Pavarësisht se ky grup është relativisht i vogël, rreth 16%, ai ka një rëndësi shumë të madhe për zhvillimin ekonomik të vendit, për shkak të kapitaleve financiare, humane dhe sociale që zotëron. Megjithatë shkalla e migrimit potencial të tyre është shumë e lartë.

Pyetja që shtrohet në këtë rast është raporti midis migrantëve të rikthyer dhe migrimit potencial. Sipas të dhënave të anketës, 70.7% e të rikthyerëve të grup-moshës 18-40 vjeç dëshirojnë të migrojnë nga Shqipëria, shumica brenda vitit (54.7%) dhe një pjesë tjetër (18.7%) brenda 3 viteve të ardhshme. Kjo përqindje është dukshëm më e lartë se e atyre që nuk kanë qënë në migrim (47.8%). Ndërkaq, krahasimi me anketën me migrantët e rikthyer në vitin 2007⁸² tregon

81. **Gëdeshi I., de Zwager N.** (2012) Effects of the global crisis on migration and remittances in Albania, në librin: **Sirkeci I., Cohen J.H., Ratha D.** (eds) *Migration and Remittances during the Global Financial Crisis and Beyond*. Washington DC: The World Bank 2012, 237–254.

82. **European Training Foundation** (2007). *The Contribution of Human*

se prirja aktuale e këtij grupi në vitin 2018 është dukshëm më e lartë (Tabela 14).

Tabela 14. Dëshira për të migruar te të rikthyerit dhe te ata që nuk kanë migruar më parë (në %)

Nr		2018	ETF 2007
1	Nuk kanë qënë në migrim për një periudhë të paktën 1 vjeçare	47.8	na
2	Kanë qënë në migrim për një periudhë të paktën 1 vjeçare	70.7	44.0

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018

Faktorë të shumtë e shpjegojnë këtë fenomen. E para ndër to është se migrantët e rikthyer kanë një eksperiencë të migrimit dhe kanë më shumë besim në vetvete në ndërmarrjen e një inisiative të tillë. Shumë prej tyre, siç e tregon edhe tabela 13, nuk i kanë arritur objektivat e migrimit dhe synojnë ti realizojnë ato nëpërmjet ri-emigrimit. Veç kësaj ata kanë rrjete sociale në vendin e migrimit që mund t'i ndihmojnë në informacion, strehim të përkohshëm dhe në gjetjen e punës. Kështu, anketa tregon se rreth 54% e migrantëve të kthyer nga Italia dhe rreth 40% e atyre të kthyer nga Greqia dëshirojnë të shkojnë në vendin e mëparshëm të migrimit. Ndërsa pjesa tjetër e të rikthyerëve preferojnë vende të tjera, si Gjermaninë, SHBA, MB, etj. Kurse migrantët potencialë që nuk kanë qënë në migrim dëshirojnë të migrojnë më shumë në Gjermani, në Amerikën e Veriut dhe në vende të tjera shumë të zhvilluara të BE.

Në rast se këto tendenca vazhdojnë, - domethënë rikthimi i migrantëve nga Greqia, ri-emigrimi i tyre në vende të tjera dhe flukset e reja të migrantëve që synojnë Gjermaninë, - Greqia do

ta humbasë rëndësinë relative (edhe nga pikëpamja sasiore) në migrimin shqiptar. Ndërkaq, të dhëna të tjera tregojnë se migrantët shqiptarë nga Greqia ri-emigrojnë në Gjermani, në MB, në Amerikën e Veriut dhe në vënde të tjera të BE pa kaluar nëpërmjet një procesi ri-kthimi dhe qëndrimi të përkohshëm në Shqipëri.

Në këtë kontekst, natyrshëm mund të formulohen pyetjet: Krahas eksperiencës së mëparshme migratore dhe rrjeteve sociale që zotërojnë të rikthyerit në vendin pritës, kush janë faktorët e tjerë të brendshëm shtytës? Pse të rikthyerit dëshirojnë në një masë shumë më të madhe (+ 26 pikë përqindje) të emigrojnë në krahasim me ata që nuk kanë një eksperiencë migrimi?

Për t'ju përgjigjur këtyre pyetjeve analiza jonë u përqëndrua në dy aspekte. Së pari, ne analizuam motivet e migrimit të këtij grupi dhe i krahasuam me ata që nuk kanë një eksperiencë të mëparshme migrimi. Krahasimi i motiveve të dy grupeve tregon se tek të rikthyerit janë pak më të theksuara disa faktorë ekonomikë (papunësia dhe natyra e punës e pakënaqshme), arsimorë (financimi i edukimit të fëmijëve), shëndetësorë dhe se një pjesë e tyre shprehen se “nuk pëlqejnë të jetojnë në Shqipëri” (Tabela 15).

Tabela 15. Arsytet kryesore për të migruar nga Shqipëria (në %)

Nr	Arsyetet për të migruar	Të kthyer 2018	Nuk kanë qenë në migrim 2018
I	Faktorët ekonomikë	60.0	55.9
1	Për të përmirësuar standartet e jetesës	30.7	30.9
2	Nuk kisha punë/nuk gjeja dot punë	20.5	17.6
3	Natyra e punës nuk ishte e kënaqshme	7.3	5.7
4	Skema e sigurimeve sociale nuk ishte e mjaftueshme	1.5	1.2
5	Për të paguar borxhet	0.0	0.5
II	Arsimimi	14.7	18.5
1	Për tu arsimuar	1.5	6.8
2	Për të financuar arsimimin e fëmijëve	13.2	11.7
III	Arsye familjare	3.4	4.9
1	Për të shoqëruar/bashkuar me bashkëshortin/prindin	2.4	3.9
2	Për t'u martuar/i sapomartuar	1.0	0.7
3	Për tu larguar nga problemet familjare	0.0	0.3
IV	Shëndeti	2.4	1.2
1	Për të marrë ndihmën mjeksore të nevojshme	2.4	1.2
V	Arsye të tjera	19.6	19.6
1	Këtu nuk ka të ardhme	8.8	11.5
2	Dëshiroja të emigroja jashtë shtetit	2.9	2.5
3	Nuk më pëlqen të jetoj në Shqipëri	5.9	3.9
4	Aventura	1.5	1.7
5	Tjetër	0.5	

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Së dyti, ne vlerësuam nëse këto dallime në motive kanë një bazë reale apo burojnë thjesht nga perceptimi që të rikthyerit mund të kenë për realitetin në Shqipëri. Për këtë arsye ne analizuam statusin e migrantëve të rikthyer në tregun e punës dhe dëshirën e tyre për migrim (Tabela 16). Ky status tregon se pavarësisht papunësisë së lartë (28.2%), një pjesë e të rikthyerve punon me kohë të plotë (27.6%) dhe të pjesëshme (6.6%) ose janë të vetëpunësuar (13.3%, por thuajse dy herë më shumë se ata që nuk kanë migruar). Megjithatë dëshira shumë e lartë për migrim për të punësuarit dhe vetëpunësuarit e rikthyer tregon se të ardhurat dhe kushtet e punës nuk janë motivuese për të qëndruar në Shqipëri.

Tabela 16. Krahassimi i të rikthyerve me ata që nuk kanë migruar më parë, sipas statusit në tregun e punës dhe dëshirës për të migruar (18-40 vjeç)

Nr		Të rikthyer		Nuk kanë qënë në migrim	
		Në përqindje	Dëshirojnë të migrojnë	Në përqindje	Dëshirojnë të migrojnë
1	Të papunë	28.2	64.5	27.4	49.2
2	I/e punësuar 30 orë ose më shumë në javë	27.6	78.6	19.9	56.9
3	I/e vetëpunësuar	13.3	84.6	6.8	21.9
4	Shtëpiake dhe e papunësuar në ndonjë punë tjetër	17.1	55.0	25.9	38.8
5	I/e punësuar më pak se 30 orë në javë	6.6	100.0	1.9	33.3
6	Me aftësi të kufizuara	1.7	0.0	0.6	0.0
7	Student/e	5.5	100.0	17.3	62.9
8	Gjithsej	100.0		100.0	

Burimi: QSES., Anketa e migrimit potencial, 2018.

Mbizotërimi i faktorëve ekonomikë dhe pakënaqësia ndaj cilësisë së ulët të shërbimeve (shëndetësia, arsimi) nuk janë të rastit dhe theksohen edhe nga studime të tjera. Kështu, studimi i përbashkët i INSTAT dhe IOM tregoi se në kohën e anketimit, në vitin 2014, thuajse 46% e të rikthyerëve ishin të papunë. Studimi tregoi gjithashtu se vetëm 7% e migrantëve të kthyer kishin investuar kapitalet e tyre financiare, kryesisht në sektorin e shërbimeve dhe në bujqësi. Më shumë se gjysma e migrantëve të kthyer theksuan mungesën e shërbimeve cilësore dhe një sistem të papërshtatshëm shëndetësor. Studimi theksonte se si pasojë e papunësisë, të ardhurave të pamjaftueshme dhe mungesës së shërbimeve cilësore, thuajse një e treta e migrantëve të kthyer dëshironte të migronte përsëri nga Shqipëria.⁸³

Nivelet e larta të papunësisë dhe investimet e pakta nga migrantët, në mungesë të kushteve të përshtatshme socio-ekonomike, kanë çuar në mos-përdorimin e kapitaleve të tyre për zhvillimin e vendit. Kemi theksuar edhe në një studim tjetër⁸⁴ se mospërdorimi me efikasitet i kapitaleve të migrantëve të kthyer në zhvillimin ekonomik e social lokal ka pasojë negative, çka ndikon në zgjatjen e tranzicionit migrator të Shqipërisë.

83. INSTAT, IOM (2014) *Return Migration and Reintegration in Albania*. Tirana: Institute of Statistics/International Organization for Migration.

84. Gëdeshi I., King R. (2018) *Research Study on Brain Gain, Reversing Brain Drain with Albanian Scientific Diaspora*. Tirana: UNDP.

6. Përfundime dhe rekomandime

Shqipëria ka njohur që nga fillimi i tranzicionit pas-socialist një nga proceset migratore më të mëdha bashkëkohore në botë përsa u përket përmasave (si përqindje ndaj popullsisë aktuale) dhe intensitetit të migrimit ndërkombëtar.⁸⁵ Migrimi shqiptar vazhdon dhe sipas të gjitha gjasave do të vazhdojë edhe në të ardhmen. Ky konkluzion bazohet në statistikat e kufizuara për flukset e deritanishme dhe nga anketa jonë e migrimit potencial, të cilat tregojnë se synimi për të migruar është rritur nga 44% e popullsisë së anketuar në vitin 2007 në 52% në vitin 2018. Rrjedhimisht Shqipëria, megjithëse në fund të dekadës së saj të tretë të migrimit ndërkombëtar, është ende larg përfundimit të tranzicionit të saj migrator dhe po aq larg nga një situatë ku balanca migratore mund të shënojë fillimin e një tranzicioni drejt një vendi me nivel të konsiderueshëm imigrimi.⁸⁶

Pavarësisht se nuk përputhet plotësisht me shifrat tona, Gallup International, i cili, duke filluar nga viti 2005 e ka matur migrimin potencial në 160 vënde të botës, e rendit Shqipërinë në vendet e para të botës (përkatësisht të tretën) dhe krahas disa vendeve afrikane. Veç kësaj, krahasimi i dy periudhave (2013-2016 kundrejt 2010-

85. **World Bank** (2016a) *Migration and Remittances Factbook 2016*. Washington DC: World Bank.

86. Në mënyrë tipike, “tranzicioni i migrimit” nga një gjendje me emigrim neto në një gjendje me imigrim neto përfshin ndryshime në ndërveprimin midis disa flukseve hyrëse dhe dalëse. Në një fazë të hershme të tranzicionit, emigrimi zbutet gradualisht, dhe më pas tejkalohet nga kthimi i migrantëve. Më pas, imigrimi sjell flukse të reja nga vende të tjera. Kjo ka qenë përvoja e kohëve të fundit në vende të tilla si Italia, Spanja dhe Greqia, megjithëse sidomos në këto dy të fundit, kriza ekonomike nxiti një fazë të re në dinamikën e migrimit: rifillim të emigrimit të qytetarëve spanjollë dhe grekë, reduktim të kthimit të migrantëve grekë dhe spanjollë që jetojnë jashtë, ulje të flukseve hyrëse të imigrantëve të rinj, dhe në fund rikthim të imigrantëve që jetonin në këto vende (si për shembull, kthimi i migrantëve shqiptarë nga Greqia apo imigrimi drejt një vendi të tretë).

2012) tregon se në krahasim me vendet e tjera të botës migrimi potencial ka rritjen më të lartë në Shqipëri (20 pikë përqindje). Kështu, migrimi potencial vlerësohet në 56% në periudhën 2013-2016, nga 36% në periudhën 2010-2012.⁸⁷

Krahasimi i anketës 2018 me atë të vitit 2007 tregoi se kanë ndodhur ndryshime të rëndësishme, sasiore dhe cilësore, në natyrën e migracionit shqiptar, të cilat duhen mbajtur parasysh nga politikëbërësit. Faktorët ekonomikë dhe në një masë më të vogël ata familjarë mbizotërojnë, por ata janë më të zbehtë në krahasim me anketën e vitit 2007. Krahas tyre janë fuqizuar faktorë të rinj, siç janë ‘arsimimi i fëmijëve’ dhe ‘mungesa e perspektivës në Shqipëri’. Pavarësisht se dy vendet fqinje, Greqia dhe Italia, vazhdojnë të jenë vendet kryesore ku është përqëndruar migrimi shqiptar, rëndësia e tyre relative në perspektivë do të vijë duke u zvogluar. Gjermania dhe SHBA janë aktualisht vendet më të dëshiruara të migrimit shqiptar në të ardhmen.

Këto ndryshime në faktorët shtytës dhe gjeografinë e migrimit ndërkombëtar shqiptar pasqyrohen edhe në strukturën socio-demografike dhe cilësinë e flukseve të tij. Dëshirojnë më shumë të migrojnë të rinjtë në fund të 20-ve, më të arsimuarit dhe të kualifikuarit, të punësuarit dhe ata me të ardhura të mesme e të larta. Ndërsa thuhet një dekadë më parë dëshironin të migronin më shumë të rinjtë në fillim të 20-ve, me nivel më të ulët arsimor dhe profesional, të papunët dhe ata me të ardhura të ulta. Rrjedhimisht Shqipëria do të preket edhe më shumë në të ardhmen nga fenomeni i migrimit të trurit dhe personave të kualifikuar, çka do të ketë pasojë negative.

87. **Esipova N., Ray J., Pugliese A.** (2017) Number of potential migrants worldwide tops 700 million, 8 June, *Gallup News*, 8 June, <http://news.gallup.com/poll/211883/number-potential-migrants-worldwide-tops-700-million.aspx> (last accessed 26 February 2018).

Ndërkaq, edhe migrantët e kthyer, kurba e rikthimit të të cilëve kulmoi në vitet 2010-2013 (kriza ekonomike greke) dhe 2016-2017 (azil-kërkuesit e refuzuar nga Gjermania), dëshirojnë të migrojnë më shumë se ata që nuk kanë qënë në migrim. Kjo, nga njëra anë, tregon se procesi i ri-integrimit të tyre nuk ka qënë i sukseshëm. Ndërsa nga ana tjetër tregon se vendi nuk ka ditur të përdorë siç duhet kapitalet e tyre financiare, humane dhe sociale për zhvillimin e ekonomisë së vendit.

Për këdo është e qartë se dëshira/qëllimi i thuajse gjysmës së popullsisë të grup moshës 18 deri 40 vjeç për të migruar nga Shqipëria është një sindromë e padëshirueshme, por edhe një realitet që duhet pranuar. Në rast se migrimi vazhdon, duhen bërë përpjekje që ai të administrohet në mënyrë të tillë që të minimizohen pasojat negative të tij (largimi në mënyrë të çrregullt, rrjedhja e trurit, shfrytëzimi), dhe të maksimizohen ndikimet pozitive të tij (përdorimi produktiv i dërgesave të migrantëve, ndikimi modernizues i remitancave sociale, lidhjet me vendlindjen, kthimi nga migracioni, brain gain, etj.).

Bazuar në rritjen e profilit të arsimimit të migrantëve potencialë, mund të shihen mundësitë për marrëveshje midis vendeve në lidhje me migrimin e rregulluar të personave të kualifikuar, duke mbajtur gjithmonë parasysh rreziqet e rrjedhjes së trurit dhe të aftësive. Ky sugjerim për politikat bëhet sepse migrantët e kualifikuar (nëpërmjet kursimeve e dërgesave financiare më të larta, investimeve dhe kapitalit më të madh human e social) kontribuojnë më shumë, kur kthehen, për veten e tyre, vendin e origjinës dhe vendin pritës (a *triple-win* situation). Rrjedhimisht arsimimi dhe trajnimi paraprak i migrantëve potencialë (duke mbajtur parasysh edhe kërkesat e tregut të punës të vendeve të BE) mund të jetë një alternativë, e cila mund të arrihet edhe nëpërmjet një bashkëpunimi të ngushtë me vendin pritës. Studimi tregoi se migrantët potencialë shqiptarë janë aktualisht shumë

më të ndërgjegjshëm, në krahasim me një dekadë më parë, se kanë nevojë për një trajnim profesional, njohjen e gjuhës dhe të kulturës së vendit pritës në mënyrë që të përshtaten më lehtë me kërkesat e tregut të punës. Në këtë rast vendi pritës, në kuadrin e marrëveshjeve bilaterale, mund të investojë në Shqipëri në edukim dhe trajnim profesional, me kusht që burimet humane të trajnuara të jenë më të mëdha se ato që dëshirojnë të migrojnë. Njohja e nivelit të edukimit dhe kualifikimeve nga vendet pritëse është një masë tjetër që do të lehtësonte punësimin dhe do të siguronte të ardhura më të larta për migrantët shqiptarë.

Në këtë aspekt një rol të rëndësishëm mund të luajnë kanalet formale ose agjensitë e punësimit. Ato mund të lehtësojnë dhe minimizojnë periudhën tranzitore deri në gjetjen e një vendi pune në sektorin formal në përputhje me arsimin dhe kualifikimin e migrantit.⁸⁸ Në këtë rast nuk do të kishim një shpërdorim të burimeve humane apo një *brain waste*, por një *win-win-win* situation.

Këto kanale formale mund të përdoren edhe për rikthimin e migrantëve dhe punësimin e tyre në Shqipëri, duke mbajtur parasysh kualifikimet dhe eksperiencën e re të fituar në vendin pritës. Krahas punësimit, një pjesë e migrantëve të rikthyer dëshirojnë të investojnë kapitalet e tyre në ekonomi dhe kanë nevojë për mbështetje dhe krijimin e një klime të favorshme për biznesin. Agjensitë e konsultimeve për biznesin mund të luajnë një rol të rëndësishëm në orientimin e kapitaleve të tyre në ekonominë lokale.

Gjithashtu, duhen bërë përpjekje për përmirësimin dhe zgjerimin e strukturës së punësimit dhe mundësive të biznesit në Shqipëri,

88. Anketa e vitit 2007 tregoi se migrantët shqiptarë harxhonin mesatarisht 2-3 vjet deri sa gjenin një vend pune në përputhje me arsimin dhe kualifikimin e tyre. Kjo periudhë tranzitore karakterizohet nga një mobilitet i lartë dhe periudha papunësie. Minimizimi i kësaj periudhe padyshim do të rriste të ardhurat e migrantëve shqiptarë dhe dërgesat e tyre.

në mënyrë që sa më pak njerëz të ndihen pesimistë për të ardhmen e tyre në Shqipëri dhe sa më pak ta shohin migrimin si ‘e vetmja rrugëdalje’. Nga ana tjetër, kjo do të ndikonte edhe në përdorimin efikas të dërgesave të migrantëve, ashtu si dhe të kapitaleve financiare, humane dhe sociale të migrantëve të kthyer për zhvillimin e ekonomisë së vendit.

Bibliografia

Arslan C., Dumont J-C., Kone Z., Moulan Y., Ozden C., Parsons Ch., Xenogiani T. (2014) *A New Profile of Migrants in the Aftermath of the Recent Economic Crisis*. Paris: OECD Social, Employment and Migration Working Paper No. 160.

Barjaba K. (2000) Contemporary patterns in Albanian migration, *South-East Europe Review*, 3 (2): 57–64.

Barjaba K., King R. (2005) Introducing and theorising Albanian migration, in: **King R., Mai N., Schwandner-Sievers S.** (eds) *The New Albanian Migration*. Brighton: Sussex Academic Press, 1–28.

Boyle P., Halfacree K., Robinson V. (1998) *Exploring Contemporary Migration*. London: Longman.

Carletto G., Davis B., Stampini M., Zezza A. (2006) A country on the move: international migration in post-communist Albania, *International Migration Review*, 40(4): 767–85.

Carling J. (2002) Migration in the age of involuntary immobility: theoretical reflections and Cape Verdean experiences, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 28 (1): 5–42.

De Haas H. (2010) Migration and development: a theoretical perspective, *International Migration Review*, 44 (1): 227–264.

De Haas H. (2012) The migration and development pendulum: a critical review of research and policy, *International Migration*, 50 (3): 8–25.

De Soto H., Gordon P., Gëdeshi I., Sinoimeri Z. (2002) *Poverty in Albania: A Qualitative Assessment*. Washington DC: World Bank Technical Paper No. 520.

de Zwager N., Gëdeshi I., Gërmenji E., Nikas C. (2005) *Competing for Remittances*. Tirana: International Organization for Migration.

de Zwager N., Gressmann W., Gëdeshi I. (2010) *Market Analysis: Albania—Maximising the Development-Impact of Migration-Related Financial Flows and Investment to Albania*. Vienna, IASCI, http://cessalbania.al/wp-content/uploads/2017/02/Albania_Market_Analasis.pdf (last accessed 29 September 2018).

Elitok S.P. (2010) *Estimating the Potential Migration from Turkey to the European Union: A Literature Survey*. Hamburg: Hamburg Institute for International Economics, Policy Paper, 3–11.

Esipova N., Ray J., Srinivasan R. (2011a) *The World's Potential Migrants: Who Are They, Where They Want to Go, and Why it Matters*. Washington DC: Gallup.

Esipova N., Ray J., Pugliese A. (2011b) *The Many Faces of Global Migration*. Geneva: International Organization for Migration.

Esipova N., Ray J., Pugliese A. (2017) Number of potential migrants worldwide tops 700 million, *Gallup News*, 8 June. <http://news.gallup.com/poll/211883/number-potential-migrants-worldwide-tops-700-million.aspx> (last accessed 11 December 2018).

European Training Foundation (2007) *The Contribution of Human Resources Development to Migration Policy in Albania*. Turin: ETF.

EUROSTAT (2015) Euro area unemployment rate at 11.4%, December 2014. 20/2015–30 January 2015. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6581668/3-30012015-AP-EN>.

pdf/9d4fbadd-d7ae-48f8-b071-672f3c4767dd.

Eurostat Newsrelease (2016) Asylum in the EU member states: record number of over 1.2 million first-time asylum seekers registered in 2015, *Eurostat Newsrelease* 44, 4 March.

Gëdeshi I. (2010) *Global Crisis and Migration: Monitoring a Key Transmission Channel for the Albanian Economy*. Tirana: International Organization for Migration and United Nations Development Programme with the support of the World Bank.

Gëdeshi I., de Zwager N. (2012) Effects of the global crisis on migration and remittances in Albania, in: **Sirkeci I., Cohen J.H., Ratha D.** (eds) *Migration and Remittances during the Global Financial Crisis and Beyond*. Washington DC: The World Bank, 237–254.

Gëdeshi I., King R. (2018) *Research Study on Brain Gain: Reversing Brain Drain with Albanian Scientific Diaspora*. Tirana: UNDP.

Gëdeshi I., Xhaferaj E. (2016) *Social and Economic Profile of the Return Migrants in Albania*. Tirana: International Organization for Migration.

Gëdeshi I., Mykerezi P., Danaj E. (2017) *Mapping of Skills, Employment and Entrepreneurship Opportunities of Roma and Egyptians in the Project Sites of Tirana, Durrës, Berat and Shkodra*. Tirana: UNDP.

Gjypi A., (2018) *Largimi i mjekëve nga Shqipëria*. Tirana: Friedrich Ebert Stiftung.

Graham C., Markowitz J. (2011) Aspiration and happiness of potential Latin American migrants, *Journal of Social Research and Policy*, 2 (2): 9–25.

INSTAT (2004) *Migration in Albania. Population and housing Census 2001*. Tirana: Institute of Statistics.

INSTAT (2012) *Population and Housing Census 2011*. Tirana: Institute of Statistics.

INSTAT, IOM (2014) *Return Migration and Reintegration in Albania*. Tirana: Institute of Statistics/International Organization for Migration.

Karamoschou C. (2018) *The Albanian Second Migration: Albanians Fleeing the Greek Crisis and Onward Migrating to the UK*. Brighton: University of Sussex, Sussex Centre for Migration Research Working Paper No. 93.

King R. (2003) Across the sea and over the mountains: documenting Albanian migration, *Scottish Geographical Journal*, 119 (3): 283–309.

King R. (2005) Albania as a laboratory for the study of migration and development, *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 7 (2): 133–155.

King R. (2018) Is migration a form of development aid given by poor to rich countries? *Journal of Intercultural Studies*, 39 (2): 114–128.

King R., Mai N. (2008) *Out of Albania: From Crisis Migration to Social Inclusion in Italy*. New York: Berghahn.

King R., Vullnetari J. (2009) Remittances, return, diaspora: framing the debate in the context of Albania and Kosovo, *Southeast European and Black Sea Studies*, 9 (4): 385–406.

King R., Gëdeshi I. (2017) Albanian Students Abroad: The Future Scientific Diaspora? Presentation to the Conference ‘Migration, Diaspora and Development in Albania and the Western Balkans’, Tirana, 27–28 October.

King R., Fielding A.J., Black R. (1997) The international migration turnaround in Southern Europe, in: **King R., Black R.** (eds) *Southern Europe and the New Immigrations*. Brighton: Sussex Academic Press, 1–25.

King R., Uruçi E., Vullnetari J. (2011) Albanian migration and its effects in comparative perspective, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 13(3): 269–286.

Laczko F., Tjaden J., Auer D. (2017) *Measuring Global Migration Potential, 2010–2015*. Berlin: Global Migration Data Analysis Centre, Data Briefing Series No.9.

Lovo S. (2014) Potential migration and subjective well-being in Europe, *IZA Journal of Migration*, 3 (1): 24.

Morrica V., Stavrou S. (2018) PowerPoint presentation at the Inception Workshop ‘Supporting the Effective Reintegration of (Roma) Returnees in the Western Balkans’, Vienna, 15 January.

Novinscak Kölker K. (2017) PowerPoint presentation of the study: ‘*Migration Networks between Germany and the Countries of Origin: Republic of Albania and Republic of Kosovo*’. Tirana, 9 March 2017.

Reyneri E. (2001) *Migrants’ Involvement in Irregular Employment in the Mediterranean Countries of the European Union*. Geneva: International Labour Organization.

Sabadie J.A., Avato J., Bardak U., Panzica F., Popova N. (2010) *Migration and Skills. The Experience of Migrant Workers from Albania, Egypt, Moldova, and Tunisia*. Washington DC: World Bank.

Tollkuci E., Collaku M. (2017) Challenges of social indicators affecting the skilled migration of Albanian physicians. Paper

presented at the conference ‘Migration, Diaspora and Development in Albania and the Western Balkans’, Tirana, 7–28 October.

Van Hear N., Sørensen N.N. eds (2003) *The Migration–Development Nexus*. Geneva: International Organization for Migration.

Vullnetari J. (2012) *Albania on the Move: Links between Internal and International Migration*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Vullnetari J., King R. (2011) *Remittances, Gender and Development: Albania’s Society and Economy in Transition*. London: I.B. Tauris.

World Bank (2011) *Migration and Remittances Factbook 2011*. Washington DC: World Bank.

World Bank (2016a) *South-East Europe Regular Economic Report No. 10: Resilient Growth and Rising Risks*. Washington DC: World Bank.

World Bank (2016b) *Migration and Remittances Factbook 2016*. Washington DC: World Bank.

World Bank (2018) *Higher but Fragile Growth. Western Balkans Regular Economic Report No.14*. Washington DC: World Bank.